

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VEJBY-TIBIRKE SELSKABETS ÅRBOG 1992

TISVILDELEJE

Fiskere og husmænd på »Saltboleje og Tisvildeleje«

Af Erik A. Jarrum og Søren Frandsen

Tisvildeleje var sandsynligvis oprindeligt et dobbeltfiskeleje. Udover navnet Saltboleje, der første gang omtales 1560, kendes også benævnelsen Tisvildeleje fra 1500-årene, nærmere bestemt 1551.

På det ældste autoriserede matrikelkort fra 1787 ses på tværs gennem fiskelejet en linie, der benævnes »Gammel skellinie mellem byens jorder og overdrev«. Forklaringen kan være, at de 3-4 østligste boder (senere helårshuse) oprindeligt hørte til Tisvilde by, mens de resterende vest for skellet lå under Asserbo Hovedgaard. Af de sidstnævnte huse var det dog kun det vestligste der havde aner længere tilbage i tiden.

Ved et mageskifte den 6. juni 1560 overlod adelsmanden Gert Ulfstand og hustruen Gjørel Abrahamsdatter deres hovedgård Asserbo med tilliggender til kong Frederik d. II, der af hensyn til ønsket om en vildtbane var i fuld gang med at gøre sig til ene godsejer i Nordsjælland.

Under Asserbo hørte de nærmest liggende landsbyer Torup, der nu ligger under sandet i Tisvilde Hegn, Tibirke, der i 1700-årene måtte flytte væk fra kirken for ikke at lide samme skæbne, Tisvilde og Saltboleje, hvor der var 16 boder, som årligt gav tilsammen 8 tønder saltet torsk og 800 tørre kuller til landgilde. Under forudsætning af, at landgilden var ens for alle, vil det sige 1/2 tønde torsk og 50 kuller af hver bod. Landgilde betalt i torsk og kuller viser, at derpå dette tidspunkt er tale om en permanent bebyggelse.

Asserbo-godsets historie skal ikke her omtales nærmere, kun at det gennem det meste af middelalderen var i Sorø Klosters besiddelse. I 1400-årene var godset forpagtet af adelsmanden Peder Oxe og senere af sønnen Johan Oxe, men i begyndelsen af 1490'erne må Sorø Kloster have solgt eller mageskiftet Asserbo til Poul Laxmand, der var en af samtidens største godsejere og mest indflydelsesrige adelsmænd.

Oprindelig bestod godset kun af Asserbo og måske Torup, og Sorø Kloster har også haft jordbesiddelser i Tibirke.

Poul Laxmand udvilede Asserbo-godset med bl.a. Tisvilde i 1497 ved mageskifte med Esrom Kloster. Der nævnes at 12 gårde indgår i byttehandelen og ikke noget om et eventuelt fiskerleje. Man må derfor drage den slutning, at også Saltboleje har hørt til det oprindelige Sorø Kloster-gods. I Sorø Gavebog fra o. 1210 nævnes Asserbo-godsets grænser: »Mod nord går skellet fra Tornshøje, Næbbe ved stranden mellem Tisvilde og Asserbo osv. som i de autentiske breve«. Dette referat er alt hvad der er bevaret om ejerlavets grænser.

Det har vel altid været opfattelsen på grundlag af de kilder der hidtil har været kendt, at Saltboleje og Tisvildeleje er navnene på et og samme fiskerleje.

Mageskiftet 1560, jordebøgerne fra 1582/83 og fremefter taler udelukkende om Saltboleje. Første gang Tisvildeleje omtales i de bevarede lensregnskaber er i 1610/11, hvor navnet forekommer i bl.a. Oldenregistret. I de følgende år anvendes begge navne.

I skattelisterne hedder fiskerlejet Saltboleje fra 1617 til 1623, hvorefter der fra 1624 og frem til 1657 udelukkende anvendes navnet Tisvildeleje:

Skattemandtall

1623 (Vejby sogn) Saltboleje	1624 (Tibirke sogn) Tisvildeleje
Rasmus Oelsen	Hans Laursen
Hans Lauridsen	Hans Staffensen
Jep Hansen	Laurs Willumsen
Lauridts Willumsen	Jep Hansen
Hans Staffensen	Ole Andersen
Niels Andersen	Rasmus Oelsen
Ole Andersen	

Navnene i de to lister viser klart, at der på dette tidspunkt er tale om et og samme fiskerleje. Tibirke sogn blev 1612 lagt ind under Vejby sogn på grund af sandflugten, og skriveren har derfor ikke taget det så nøje med den rigtige sogneangivelse.

Fra 1660 bruges igen begge navne i amtsregnskaberne.

Man må unægteligt heraf drage den konklusion, at Saltboleje er det ældste navn, der efterhånden bliver fortrængt af navnet Tisvildeleje, for til sidst helt at forsvinde. Navnet Saltboleje eller rettere Saltebodleje, som det oprindeligt må have heddet, kunne tyde på, at der allerede i middelalderen, ligesom andre steder på nordkysten - f.eks., Boderne ved Helsingør - har stået boder til ned-saltning i efterårsmånederne, når sildestimerne kom ind under land for at gyde. Når sildefiskeriet var overstået, blev stedet igen forladt.

Den hidtidige antagelse holder nu ikke helt stik.

Helsingør rådstueprotokoller og by tingbøger, der indeholder et væld af oplysninger om købstadslivet til forskellig tid, oplyser af og til om begivenheder også udenfor byporten.

For året 1564 findes indført en beretning om en hollandsk skippers forlis »neder for Salliebolje nw paaske tiide forgangen«. Heri er der intet overraskende, da vi jo kender navnet fra mageskiftet 1560. Men nogle år tidligere, i 1551 »... opbøddt Iørghen Fynboo eett pant, hører Lauritz Skonningh paa Tii-suiillde leye, hans første tingh«.

Hvad det var for et pant, Jørgen Fynbo på Laurits Skånings vegne udbød til salg på Helsingør by ting bliver aldrig opklaret, men kildestederne viser at begge navne eksisterer side om side så langt vi nu kan følge dem. Desuden viser den sidste kilde, at Tisvildeleje i midten af 1500-årene var en permanent bebyggelse og ikke et sæsonfiskeleje.

Det kunne altså se ud til, at deri Tibirke sogn var et fiskerleje med to navne, men forklaringen er næppe rigtig. Der er snarere tale om to fiskerlejer med hver sit navn. Todelte fiskerlejer eller dobbeltfiskerlejer er ikke ukendte. Barsebæk-fiskerlejet på Skånesiden af Øresund er et kendt eksempel herpå. Det nordre leje tilhørte kronen, mens det søndre hørte til ærkebispstolen i Lund og derfor også blevet kaldt biskopslejet.

Hornbæk er opstået omkring en bæk, der har givet lejet sit navn. Ser man nærmere efter vil man opdage, at Hornbæk også har karakter af et dobbeltleje. I jordebøgerne for Tikøb sogn omtales Hornbæk altid to gange og for begge gælder det, at der betales torsk i landgilde.

Vender vi os igen til Saltboleje/Tisvildeleje er det med Asserbogodset i tankerne nærliggende at se en parallel til Barsebæk og Hornbæk. Hvor skellet mellem Asserbogodsets og Tisvildelandsbyens ejerlav stødte ud til stranden lå Saltboleje og Tisvildeleje henholdsvis vest og øst for skellet.

Senere lå Tisvildeleje alene tilbage tæt op til østsiden af skellet. Den gamle stejleplads lå vest for lejet, og må, hvis ovenstående antagelse er korrekt, have ligget mellem lejerne, eller stejlepladsen er måske stedet hvor Saltboleje har ligget. I jordebogen 1660 siges det, at Saltboleje er forsvundet under drivesand. Dette er sandsynligvis rigtigt.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1992

Det vil dog være nødvendigt med en arkæologisk undersøgelse af såvel det nuværende Tisvildeleje som området vest herfor, før det kan afgøres, om det forholder sig som anført.

I slutningen af 1500-årene gik sildefiskeriet stærkt tilbage. Gennem hele middelalderen havde det spillet en fremtrædende økonomisk rolle for alle samfundslag, men o. år 1600 var det næsten helt ophørt. I jordebogen 1582/83 var der 13 huse tilbage på Saltboleje og i jordebøgerne 1588/89 og 1592/93 kun 12. Hvert hus stod for 120 kuller i landgilde.

Nogle fiskerlejer som Krogskilde i Græsted sogn og senere Rågeleje i Vejby sogn samt Ræveleje i det nuværende Hornbæk sogn bukkede under og andre sygnede hen.

I et tingsvidne fra Holbo Herreds Ting dateret den 28. juni 1610 er 5 huse på Saltboleje øde, dvs. uden beboere. Om efteråret samme år betaler 6 personer, hvoraf de tre står i jordebogen, oldengæld for svin, der er sendt på olden i kronens skove. Fiskerikrisen o. år 1600 synes derfor for Saltbolejes vedkommende at have betydet noget nær en halvering.

Saltboleje:

Jordebog 1610/11	Regnskab m.m. 1610/11
Hans Lauridsen, 120 kuller	Øde
Laurids Nielsen, 120 kuller	Øde
Rasmus Oelsen, 120 kuller	Oldenregister m.m.
Hans Thommassen, 120 kuller	(Øde senest 1616/17)
Jep Hansen, 120 kuller	Oldenregister.
Hans Ørgersen, 120 kuller	
Hans Lauridsen, 120 kuller	Oldenregister.
Morten Lauridsen, 120 kuller	
Jens Lauridsen, 120 kuller	Øde
Bent Lauridsen, 120 kuller	Øde
Hans Madtsen, 120 kuller	Øde
Oluf Ibsen, 120 kuller	

Sammenholder man jordebøgerne, skattelisterne, oldenregistre, tingsvidner m.m. bliver det klart, at der endnu i 1620'erne, hvor der indtrådte en kort periode med godt sildefiskeri, er 8 måske 9 fiskere tilbage.

Derefter udeblev de store sildestimer stort set resten af århundredet. I et tingsvidne af 6. juni 1633 bevidner sognefogden i Tibirke sogn, at der står 7 øde fiskerhuse på Saltboleje »formedelst intet fiskeri vanker og i år eller forleden år intet er bekommet til Kongelig Majestæts landgilde«.

Et tingsvidne fra det følgende år beskriver situationen på følgende måde »at 7 fiskerhuse på Saltboleje står øde og en del (er) nedfaldne, fordi fiskeriet ikke er, uden nogle tiggere undertiden sig derudi opholder, som omløbe og intet kan give«.

Det er tydeligt, at lejet er i forfald og fiskerne bragt til tiggerstaven. Der nævnes derfor heller ikke fiskere under Tisvildeleje i skattelisterne efter 1628.

Fiskelandgilden til kronen var ved overtagelsen 1560 torsk og kuller og senere kun kuller. Men det var ikke, som vi har set, disse fiske arter, der spillede den afgørende rolle for fiskerlejets økonomi. Denne var helt afhængig af et godt

sildefiskeri.

I løbet af nogle få år ophørte Saltboleje/Tisvildeleje med at eksistere som fiskerleje. I regnskaberne 1646/47 står Saltboleje på udgiftssiden fordi lejet er årligt »øde med 1.440 kuller«. Da landgilden jo var 120 kuller pr. hus vil det sige, at ingen af jordebøgernes 12 fiskerhuse betaler noget, og fiskernes navne er da også til 1660 blot en afskrivning af ældre tiders jordebøger, ja nogle navne stammer endda helt tilbage fra den ældst bevarede jordebog fra 1582/83!

Endelig fra 1660 bliver jordebøgerne ændret: »Saltboleje, som har været 12 fiskeboliger som for langsommelig tid siden af drivsand er ødelagt hvorfor dets landgilde af jordebogens sum udelades«.

Saltboleje/Tisvildeleje synes således at have lidt samme skæbne som Rågeleje, men det er kun rigtigt for så vidt vi taler om fiskerlejet i ordets egentlige betydning.

Et mandtal fra 1645, der opregner alle personer på 15 år og derover, nævner 5 mænd og 7 kvinder på Saltboleje!

Saltboleje:

Mandtal 1645

Peder Knudsen	Doridte Nielsdatter
Kirsten Jensdatter	Anders Rasmussen
Birgitte Nielsdatter	Margrete Laursdatter
Peder Laursen	Anne Christensdatter
Maren Andersdatter	Oluf Hansen
Claus Hansen	Ellen Ebbes

Ingen af mændene nævnes i jordebøgerne, og som vi har set, fik kronen da heller ikke landgilde af dem. Fiskerlejet var jo øde! Ikke desto mindre nævnes disse og andre mænd i skattemisterne gennem 1650'erne, og selvom de som regel ikke kan betale noget på grund af forarmelse, så er deres eksistens altså dokumenteret hvad også det følgende viser.

En enkelt af dem, Oluf Hansen sender 1650 og 1653 svin på olden og af kvægs-katten fra 1657 kan vi se, at husdyrholdet må have spillet en væsentlig rolle i økonomien.

Tisvildeleje:

Kvægskat 1657		
Oluf Hansen		
1 ko	8 skill.	} 1½ mark
12 får	12 skill.	
4 svin	4 skill.	
Laurs Hansen		
4 får	4 skill.	} 5 skilling
1 svin	1 skill.	
Claus Hansen		
1 får	1 skill.	} 3 skilling
2 svin	2 skill.	
Anders Rasmussen		
6 får	6 skill.	} 7 skilling
1 svin	1 skill.	
Peder Laursen		
2 heste	1 mark	} 20 skilling
4 får	4 skill.	
Peder Knudsen		
8 får	8 skill.	} 10 skilling
2 svin	2 skill.	

Fiskere var disse folk ikke, snarere et proletariat, der forsøgte at slå sig igennem ved tilfældigt daglejerarbejde i de nærmeste landsbyer.

Næsten de samme personer med hustruer optræder i kopskatten til jul 1660. Alle børn og tjenestefolk skulle medtages i listen, men kun hos én enkelt var der en »dreng« dvs. tjenestekarl. Tisvildelejes 7 ægtepar havde tilsyneladende ingen børn!?

Et skifte fra 1669 fortæller om en af disse »ukendte« familier på Saltboleje. Dette år døde Anders Rasmussen og efterlod sig hustruen Margrethe Larsdatter. Begge havde boet på stedet i 24 år eller mere, idet de er med i mandtallet 1645.

Familien rådede over 2 bygninger. »Husens bygning« dvs. beboelseshuset blev vurderet til 2 daler og »1 fårehus« værdisat til 2 mark.

Inventaret i det daglige opholdsrum bestod af 1 »skive«(bord) til 1 daler, 1 sengested med gamle klæder: 1 daler, en nagelfast bænk med en dyne i (dynen vurderet til 8 skilling) og 1 gammel stol til 6 skilling.

Herudover nævnes et par tønner og lidt andet husgeråd i huset. Over stuehuset var loft; i hvert fald omtales en loftstige til 2 skill. Hertil kom en lås til 6 skill.

Familien havde lidt husdyrhold, idet der omtales to får med lam (3 daler), 1 gris (2 mark) og 1 so til 1 daler og 2 mark. (1 daler=6 mark, 1 mark=16 skill.).

Vi står her overfor en husmandsfamilie i Saltboleje uden fiskereds kabler, men med nogle få husdyr, der, suppleret med dagleje hos omegnens bønder, kunne give til livets opretholdelse. Som nævnt er der dog ingen tvivl om, at det drejer sig om 1600-årenes nederste lag i samfundspyramiden. Den almindelige betegnelse for denne sociale gruppe er indsidere eller inderster. De boede i de såkaldte holdshuse, hvor de som regel lejede sig ind. Andre boede i gårde hos bønderne og blev da også kaldt gårdmænd eller de boede hos husmændene.

Man kan kalde husene for datidens lejligheder. Ofte flyttede disse folk meget omkring afhængig af, om der var arbejde at få.

Afgiften til godsejeren - for Nordsjællands vedkommende kongen - kaldtes husbondhold. I Tisvildeleje var der ikke længere husmænd at bo hos eller arbejde for, og indsidderne måtte derfor skøtte sig selv. I skiftet efter Anders Rasmussen står der under gælden anført 12 skilling i husbondhold.

I resten af 1600-årene boede der kun 1 eller 2 indsiddere på lejet, og forholdene minder om dem i Rågeleje på samme tid. Efter Anders Rasmussens død hed de Ole Hansen og Ole Ibsen. Ole Hansen nævnes i kopskatten 1660 og er formentlig identisk med Oluf Hansen som vi har mødt flere gange før (Ole og Oluf bruges ofte i flæng på denne tid). Han må derfor være den sidste af den gruppe, som også Anders Rasmussen tilhørte.

I 1677 synes Jacob Hansen Skotte at bo alene på lejet. Han noteres i optegnelserne til ildsted- og kvægskatten dette år for en enkelt ko og i huset er der en kakkellovn med ildgrue. Tre år senere har han fået en nabo, Peder Jacobsen, der måske var hans egen søn. Om Tisvildeleje hedder det i øvrigt (i hartkornekstrakt 1680), at »alle andre huse, som tilforne der har været, er nu borte og øde«.

Markbogen fra 1682, der dannede grundlag for den første matrikel (1688), har ikke meget andet at berette: »--- tvende huse liggendis udi overdrevet imod stranden som kaldes Salleboe Leje til hvilke huse ingen jord er, og ikke heller udi lang tid haver given nogen landgilde, hvilke beboes af efter skrevne Peder Jacobsen og Jacob Hansen«.

Om overdrevet hedder det, at det ligger »imellem stranden og Asserbo Sandbakke --- med den norder ende til Salleboehusene«. I dag ligger både overdrevet og Asserbo Sandbakke i Tisvilde hegn.

Allerede nogle få år senere var der nye folk i husene: Laurs Salomonsen og Ole Olsen, der begge nævnes på Saltboleje de næste 20 år.

Fra 1690'erne vendte sildene tilbage til kysten ved Nordsjælland, og der blev igen grundlag for en egentlig fiskerbefolkning i regulære landgildehuse. Rågeleje blomstrede op igen i løbet af få år. De gode tider kunne også mærkes på Tisvildeleje om end i mindre grad end andetsteds. En liste over huse på Kronborg Amt fra 1709 medtager nu 3 huse på Tisvildeleje:

Laurs Pedersen: 3 fag hus og kåljord er bygget på sandet; hidtil intet (dvs. hoveripenge) givet	} er så fattige og elendige at de intet kan betale
Jørgen Olsen: 4 fag (hus) og kåljord på sandet; hidtil ingen hoveripenge givet, nu	
Jens Jensen: 7 fag hus og kåljord på sandet opbygget; hidtil ingen hoveripenge givet, nu	

Det fremgår ikke heraf, om nogen af disse nye folk var begyndt at fiske, eller de var indsiddere som deres forgængere på stedet.

En halv snes år senere omdannedes Kronborg Amt til Ryttergodsdistrikt. Den såkaldte krigsJORDEBOG fra 1718 opregner alle gårde og huse med matrikel-

numre som i 1688 eller i tilfælde som Tisvildeleje, hvor der ikke blev betalt landgilde på dette tidspunkt, gøres husene til fæstehuse med landgilde og nye matrikelnumre.

Laurs Pedersens hus fik nr. 1, Jens Jensens hus nr. 2 og Thor Børgesen, der havde afløst Jørgen Olsen, blev nr. 3. I årene derefter kom flere huse til; vi kender i al fald navne på personer, der senere forsvinder ud af kilderne og med dem husene. Tisvildeleje har tilsyneladende ligget så afsides, at ridefogden og andre myndigheder kun sjældent kom på besøg. Først i slutningen af 1740'erne kom der en stabil vækst på lejet.

1710	1720	1730	1740	1750	1760	1770	1780	1790
Jacobsen Laurs Salomonsen		Niels Pedersen 3 fag	1 Jens Jensen 4 fag	Anders Pedersen		Hans Hansen 8 fag		
Kong Hansen Ole Olsen		Jørgen Olsen 2 fag	2 Thor Børgesen 2 fag	Anders Thorsen	Poul Jensen	6 fag Lars Hansen		
				Grand Krogensen	Anders Jørgensen 2 fag	Lars Hansen 2 fag		
				Rasmus Jørgensen		Ole Jørgensen		
				Hyl And 4 fag	Peder Andersen	Jørgen Olsen 6 fag		
				Hyl And 4 fag	Ole Hansen			
				Hyl And 5 fag	Lars Larsen			
				Hyl And 4 fag	Niels Paulsen			
				Hyl And 4 fag	Lars Rasmussen			
				Hyl And 4 fag	Niels Olsen			
				Hyl And 5 fag		Niels Hansen 5 fag		
				Hyl And 5 fag		2 Larsen 5 fag		
				Hyl And 5 fag		Rasmus Paulsen 5 fag	Jens Hansen 16 fag	

Skemaet viser, hvorledes der i løbet af 1700-årene blev bygget nye fæstehuse i Tisvildeleje. I starten af århundredet var der kun 3 fæstere, mens tallet i 1780 steg til 12.

En fiskerfamilie fra midten af 1700-årene

I begyndelsen af 1700-årene var der kun 3 huse i Tisvildeleje, men i løbet af århundredet kom flere til. Et af de 3 ældste blev fæstet af Poul Jensen, der var født i 1709 og nævnes endnu i en restanceliste over huspenge 1793.

Det vides ikke hvornår Poul Jensen fæstede sit hus i Tisvildeleje, men i 1741 skete den første dramatiske begivenhed i hans liv. Hustruen Kirsten Peders Datter døde. Skiftet fra 25. juli samme år beskriver familien og Poul Jensens fiskerhus. Sammen med sin afdøde hustru havde han 3 børn, nemlig Peder Poulsen på 6 år, Jens Poulsen på 4 år og Anders Poulsen på 3 år.

Dengang var det lidt af en katastrofe, når den ene ægtefælle døde, idet familiens underhold og fæsterens evne til at betale sine afgifter afhang af ægtefællernes arbejdsdygtighed i dette tilfælde henholdsvis på havet og i hjemmet. Derfor var det en nødvendighed, at Poul Jensen straks giftede sig igen. Dette skete også kort efter Kirsten Peders Datters død, for i begyndelsen af august 1742 fødte Poul Jensens nye hustru Inger Hans Datter en pige, der fik navnet Inger Kristine Pouls Datter. Måske på grund af vanskeligheder med fødslen døde Poul Jensens nye hustru kort efter, og et nyt skifte blev udarbejdet d. 30. oktober samme år.

Poul Jensen var nu alene med 4 børn i alderen fra 7 år til 11 uger. Endnu en-

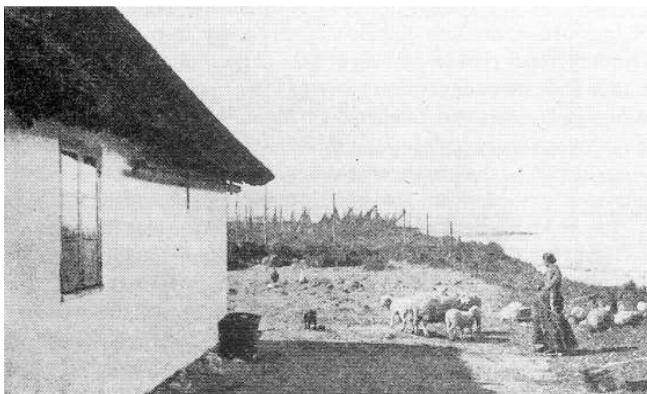
gang var der krise i den lille familie. Den eneste måde at løse problemerne på var ved et nyt giftermål. Den nye hustru hed Dorthea Niels Datter, men fik ikke mange år sammen med Poul Jensen. Allerede 14. juli 1744 måtte der atter holdes skifteforretning i Poul Jensens lille fiskerhus efter den nye hustru. I dette ægteskab var der ikke kommet børn. Værdierne i boet blev opgjort til 57 daler 4 mark og 15 skilling, der sammenholdt med gælden på 43 dr. og 15 skl., gav et overskud på 14 dr. og 4 mk. Poul Jensen og hans 4 børn arvede 7 dr. og 2 mk. Disse midler forblev i boet, fordi Poul J ens en påtog sig at opføde børnene med føde, klæder og skolegang, indtil de nåede myndig alder.

Dorthea Niels Datters broder Christen Nielsen på 30 år og hendes søster Sidsel Niels Datter på 20 år var de øvrige arveberettigede. Ved denne lejlighed blev der trukket værdier ud af boet idet Christen Nielsen krævede indbo for 3 Rdr. og 4 Mk., mens Sidsel Niels Datters formynder Anders Jensen i Tibirke dog lod en tilsvarende arvelod stå i boet vel af hensyn til familiens fortsatte eksistens.

Som 35 årig sad Poul Jensen atter alene tilbage efter sit tredje ægteskab! Vi ved ikke, hvornår han igen giftede sig, men i folketællingen 1787 nævnes Poul Jensen som 78 årig almisselem sammen med sin fjerde hustru Ellen Mads Datter på 66 år. De boede hos deres datter Dorthe på 27 år, der var gift med fisker Lars Hansen på 29 år, som var i sit andet ægteskab.

Vi ved ikke hvornår Poul Jensen døde, men han blev over 84. Han var en af fiskere i Tisvildeleje, der sikkert bedst kunne fortælle om livet på lejet i 1700-årene. Takket være de 3 skifter fra første halvdel af 1740'erne har vi mulighed for at se nærmere på denne fiskerfamilies liv for 250 år siden.

Poul Jensens fæstehus i Tisvildeleje var på 4 eller 5 fag og i forfald. Mens der i de to første skifter nævnes istandsættelsesudgifter på 2 dr. under gæld, er beløbet 2 år efter i 1744 steget til 6 dr. 4 mk.

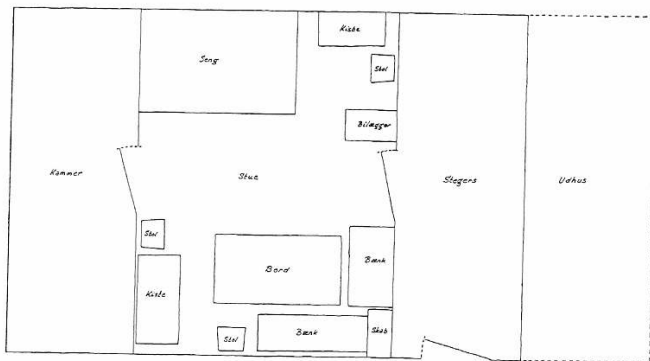

Morgenstemning ved Hans Ingemandsens hus (nu Hovedgaden 108) med stejlepladsen og Stenørekrogen i baggrunden.

I skifterne omtales i huset 3 rum: stue, kammer og stegers. Det er sandsynligt, at stuen var på 2 fag, mens kammeret og stegerset hver optog 1 fag. Eventuelt har

der været et udhusrum i et sidste fag.

Stuen var familiens daglige opholdsrum. Oplysninger om fiskerhusenes længde og bredde i andre fæstebreve fra 1700 årene gør det muligt at beregne stuens areal i Poul Jensens hus til 12 kvadratmeter (3 x 4m).

Grundplan af fisker og husmand Poul Jensens hus i 1740'erne.

I rummet fandtes et fyrebord, et lille fyreskab for bordet, 2 bænke, 1 gl. fyresengested med ophæng (i 1744 yderligere 2 små fyresengesteder), 1 egekiste, 1 fyrekiste (i 1744 yderligere 1 gl. fyrekiste med beslag og et fyreskrin), 2 træstole (i 1742 yderligere 1 træstol) og en jernkakkelovn. Stuen har sandsynligvis været indrettet på følgende måde: I den trange stue boede Poul-Jensen og hans hustru sammen med 3-4 børn. Der blev både spist og sovet i rummet. Varme fik man fra bilæggerovnen, der stod op mod væggen til stegerset. Fra dette køkkenrum fyredes i ovnen gennem et hul i væggen. Røgen trak op igennem en åben skorsten placeret nordligst i stegerset, således at der ikke kom røg ud i selve stuen. I stegerset var husmoderens arbejdsplads med madlavningsildstedet placeret på gulvet eller på en ildstedsbænk hævet over gulvniveau. Køkkentøjet anvendt i det daglige bestod af 2 messing- eller kobberkedler i 1744 dog 3, 1 jerngryde, 1 træspand og 1 jern tre-fod, så kedler og gryde kunne placeres over den åbne ild.

Måske har der i skorstenens nordvæg været indfyrringsåbning til en bageovn, som ragede ud af væggen. I hvert tilfælde nævnes i kammeret 1 gl. dejtrug, der tyder på bagning i huset. Poul Jensen har ikke selv dyrket korn, men i skiftet fra 1744 nævnes 2 dr. 1 mk. i gæld til Lars Jørgensen i Tibirke og 1 dr. til præsten i Vejby for levering af rug og byg samt en Yz tønne rug. Endvidere er det sandsynligt, at nogle af de øvrige 8 landboere i Vejby, Tibirke og Tisvilde, der havde fra 2 mk. till dr. 2 mk. til gode i boet, ligeledes leverede Poul Jensen brødkorn.

I kammeret på 1 fag fandtes udover det tidligere nævnte dejtrug en ølfjerding (Y4 øltønne), 1 bimbel (ølf flaske af træ), 1 spinderok, 1 haspe, 2 ørebøljer, 1 driftetrug (trug hvori frø og gryn sigtedes), 1 kærne, 1 træsi og 1 standseng. Det fremgår, at kammeret blev benyttet til opbevaring af husgeråd og måske også til soverum.

Spinderok, haspe og kærne fortæller om husdyrhold, hvoraf i 1744 nævnes 6

får og 8 lam samt en ko. Ulden fra fårene blev spundet på rokken, mens det færdige garn blev vundet i fed på haspen. Kærnen anvendtes til fremstilling af smør fra koens mælk. Dyrene gik på de sandede strandbakker omkring husene.

Husdyrholdet var dog et bierhverv til fiskeriet. I alle 3 skifter nævnes 4-7 flyndergarn, dvs. garn til fanget af fladfisk, og 4-6 sildeemandser (sildegarn). Hertil kom i 1744 1 tønede liner måske anvendt til krogfiskeri efter torsk og et halvdræg benyttet til fastgøring af redskaber ved bunden.

Poul Jensen indgik i et bådelaug for i skifterne nævnes 1 »baadslod« til en værdi af 2 rd. 4 mk. Til sammenligning kan nævnes at koen vurderedes til 6 dr., mens 6 sildegarn havde en værdi af 3 dr.

Fiskeriet efter fladfisk dvs. tunger, rødspætter og skrubber foregik om foråret, mens sildefiskeriet fandt sted fra sensommeren til hen på efteråret. Endelig fangedes vel sidst på året torsk med kroge, et fiskeri som muligvis fortsatte i de egentlige vintermåneder, hvis ikke det blev for koldt.

Mod bedre tider

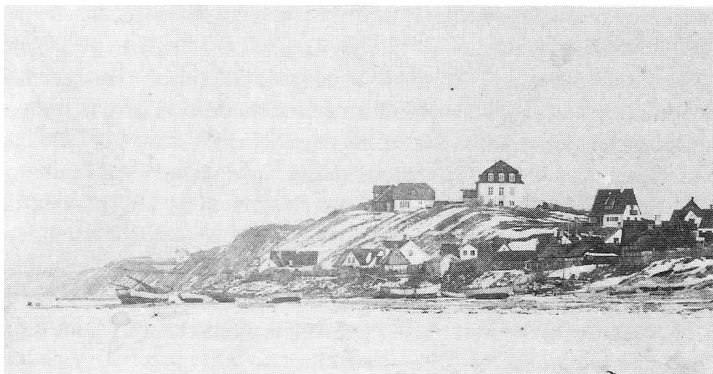
I forhold til 1600-årene blev fiskeriet bedre i 1700-tallet. Som det ses af skemaet på s. 13, kom der i løbet af dette århundrede flere fæstehuse til. Mens der i starten kun var 3 fiskerfamilier, havde i alt 12 i 1780 fået fæstehuse i Tisvildeleje. Dette antal holdt sig langt ind i 1800-tallet.

De nybyggede huse var typisk på 4-5 fag, men fik efterhånden tilføjet et særskilt udhus. Som eksempel kan nævnes Jacob Larsen der i 1780 byggede et 5 fags stuehus. I brandtaksationsprotokollen under 1836 er yderligere nævnt et udhus på 3 fag, så husrummet nu i alt var på 8 fag. Udhuset blev oftest placeret vinkelret på stuehuset, således som det ses på fotografier fra århundredskiftet.

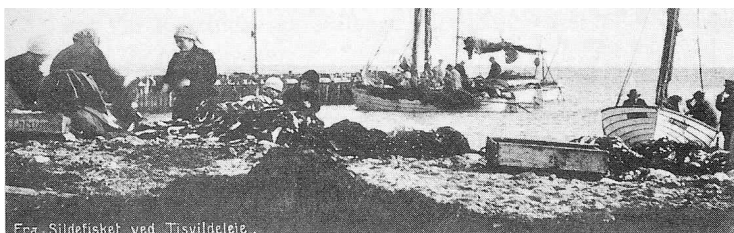
Antallet af beboere i Tisvildeleje var ret konstant fra slutningen af 1700-tallet (56 i folketællingen 1787, heraf 10 fiskere) til langt ind i 1800-årene (67 i folketællingen 1860, heraf 15 fiskere). Mod slutningen af århundredet steg beboernes antal til 86 i 1890, hvoraf 19 var fiskere. Ekspansionen fortsatte, så der i 1911 boede 182 i Tisvildeleje. Lejet havde på dette tidspunkt 38 heltidsfiskere, men befolkningstilvæksten skal også ses i sammenhæng med sommergæsterne, hvor bygningen af hoteller, pensionater samt sommervillaer fra 1895 satte gang i handel og håndværk.

Fordoblingen af fiskernes antal fra 1890 til 1911, der skete i løbet af 90'erne, idet fiskeristatistikken 1902 nævner 38 heltidsfiskere, skyldtes fremgang indenfor fiskeriet. Fladfisk, torsk og sild forekom i rigelige mængder nær kysten, men også længere til havs forsøgte tisvildelejerne sig i denne periode. Flere grupper af fiskere anskaffede sig større fartøjer bl.a. kvaser der deltog i det meget indbringende fiskeri ved Anholt i disse år. Takket være dammen i bådene kunne fangsten nu afsættes levende i København, hvilket gaven bedre pris.

De gode tider med sommergæster og godt fiskeri medførte som: nævnt en del nybyggeri i årene omkring århundredskiftet. De nye helårshuse var næsten ens med hvidkalkede facader og røde teglsten.

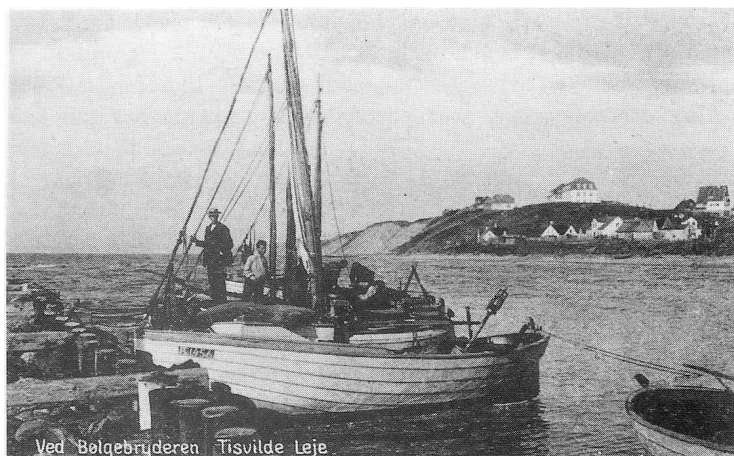

Tisvildeleje, Isvinter ca. 1910.

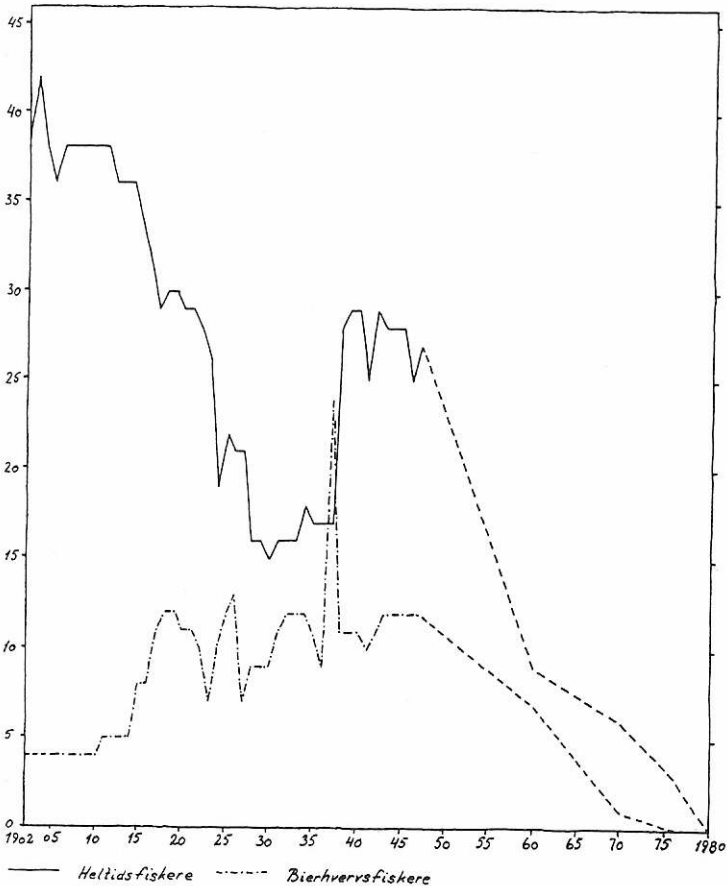
Frå Sildefiskef ved Tisvildeleje.

Sildefiskeri ved Tisvildeleje. 20-erne.

Ved Bølgebrøderen Tisvilde Leje

Drivgarnsbåd ved bølgebrøderen i Tisvildeleje. Den forreste båd har nummeret H.1456 og gik under navnet Salonen. Den var åben med en længde på 20,5 fod og bygget i Kikkhavn 1912 på klink af eg. Salonen ejedes af fisker Oluf Jørgen Jensen og blev bl.a. benyttet til drivgarnsfiskeri efter sild med en 3 mands besætning. I båden ses lysbøje til markering af garnlænkens endepunkt samt krydset til at støtte den liggende mast. Foto 1921.

----- Periode, hvor der kun er oplysninger fra 1960, 1970 og 1976.

Fiskeriministeriets statistik over fiskere i Tisvildeleje dækkende perioden 1902-1948 samt årene 1960, 1970 og 1976. Særlig bierhvervsfiskernes antal varierer gennem perioden. Procentielt er de i forhold til personer med fiskeri som hovederhverv hyppigere i perioden o. 1930, hvor fiskeriet var i tilbagegang, (også færre egentlige fiskere). Denne udvikling genkender vi fra ældre tid, hvor fiskerne supplerede fangsten med husdyrhold, der gav føden, når fiskeriet var dårligt.

Vort eget århundrede

I 1906 lykkedes det med statsstøtte at få opført en bølgebryder, der gav læ for 5-7 både på 25-26 fod. De blev bl.a. benyttet i efterårets drivgarnsfiskeri. Bølgebryderen sandede til, men genskabtes flere gange, sidst i 1944.

Det gode fiskeri fortsatte til starten af 1920'erne med 29 fiskere i 1921 og et befolkningstal på 210. Herefter gik det ned af bakke, så deri 1931 kun var 16 heltidsfiskere tilbage, mens folketallet holdt sig konstant med 203 indbyggere.

Generelt var 1920'erne og begyndelsen af 30'erne en periode med lave fiskepriser. På nordkysten søgte mange fiskere især i Gilleleje over i andet erhverv. Halveringen i 1920'erne af fiskere hjemmehørende i Tisvildeleje skyldtes dog også, at flere med part i større både eller planer om at anskaffe sådanne flyttede til Hundested, hvor der var egnede havneforhold til store kuttere. I godt vejr kunne fartøjerne uden problemer ankre op ud for Tisvildeleje, men var der udsigt til storm, måtte man alligevel søge til Hundested.

I slutningen af 1930'erne var der planer om at bygge en rigtig havn ved Tisvildeleje til afløsning af bølgebryderen fra 1906. Statsminister Stauning var ude at se på forholdene, men mange spændte ben for planerne, så de blev skrinlagt.

Lige før, under og i årene efter 2. verdenskrigs afslutning var der mange fisk i de danske farvande, men grundet mineudlægninger kunne det være forbundet med stor fare at drive fangst. I fiskeristatistikken for 1945 nævnes dog ikke mindre end 28 heltidsfiskere i Tisvildeleje.

Fra 1944 findes en *Havne- og Brotakst for Baadepladsen ved Tisvildeleje Bølgebryder:*

- 1. For Fisk eller anden Fangst, der indbringes til Baadepladsen erlægges en Afgift paa 3 % af bruttoindtægten.*
- 2. Bidragydere (se Stk. 3) betaler dog kun en Afgift paa 2% af Bruttoindtægten.*
- 3. Ved Bidragydere forstaas de Fiskere, som ved Arbejde eller kontant Ydelse bidrog til Bølgebryderens Istandsættelse i 1943-44. Den begunstigede Stilling som Bidragyder kan opnaas for andre Fiskere ved Erlæggelse af 50 Kr. eller ved gennem fem paa hinanden følgende Aar at betale Afgift som Ikke-Bidragyder.*
- 4. For retten ti! at have Hyttefade liggende ved Bølgebryderen betaler Fiskehandlere en Afgift paa 36 Kr. om Aaret. Afgiften betaales forud med 3 Kr. hver Maaned.*
- 5. Afregning med Baadepladsens Kasserer saavel angaaende Fiskeafgift som Hyttefadeafgift finder Sted den 1'Søgnedag i hver Maaned.*

Fisker Hjalmar Pedersen med sin garnbør og vejespand.

Fisker Erik Cornelius Pedersen bøder garn

Fisker Erhardt Henriksen hanger garn op på stjelepladsen i 1970'erne. Over armen holder han en hjemmelavet trækasse, hvorfra garnet tages. – En sådan kasse blev altid benyttet af de gamle fiskere.

Årscyklus for fiskeriet ved Tisvildeleje i årene omkring 1900

	Jan.	Feb.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
Skrubber i rødspættegarn på dybet (10 favne)			■	■								
Fangst af skrubber under land i rødspættegarn				■	■					■	■	
Stenbidere i rødspættegarn			■	■								
Tunger under land i garn (følges ud til 6 favne)				■	■							
Rødspætter i garn			■	■	■	■	■	■	■			
Sild i garn								■	■	■		
Torsk på kroge					■	■					■	■
Diverse garnfiskeri	■	■									■	■

Årsoversigt for fiskeriet fra Tisvildeleje i årene omkring århundredeskiftet og lidt ind i 1900-tallet.

Efter krigen gik det gamle strandfiskeri, hvor jollerne blev trukket op på stranden, støt tilbage. Kun få ønskede at fortsætte med dette slidssomme fiskeri. I 1960 var der 9 heltidsfiskere tilbage, mens statistikken for 1970 og 1976 nævner henholdsvis 6 og 3.

Det sidste bådehold bestod af Erik Cornelius Pedersen, Erhardt Henriksen og Hjalmar Pedersen. Sidstnævnte lagde op ved udgangen af 1977, mens de to første fortsatte endnu 2 år. Ved starten af 1980 var det sidste erhvervsmæssige fiskeri fra åben strand ved Tisvildeleje og på Sjællands nordkyst dermed ophørt.

De sidste jollefiskere i Tisvildeleje benyttede garn og kroge, således som deres fædre og bedstefædre havde gjort før dem. Fangst af fladfisk, sild og torsk spillede en afgørende rolle, som det også var tilfældet hos Poul Jensen i midten af 1700-årene.

Erik Cornelius Pedersen og Hjalmar Pedersen har til Gilleleje Museum givet værdifulde oplysninger om fiskeriet i deres fædres tid og om den fangst, de selv drev.

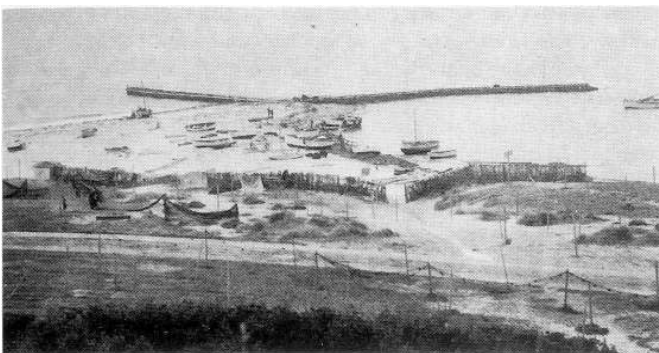
For tiden omkring århundredeskiftet og lidt ind i 1900-tallet kan oplysningerne samles i nedenstående skema, der beskriver de forskellige fiskerier året igennem.

For Hjalmar Pedersens far Niels Pedersen var sildefiskeriet det, der skulle bære vinterens økonomi. Havde familien 100 kr. fra sildefiskeriet, så kunne man klare sig til marts måned.

Niels Pedersen fiskede med en sejljolle uden motor med en besætning på 3-4 mand. Når det var koldt med sydøstlig vind, havde man fint sejlvejr ud fra kysten, men på hjemturen måtte der krydses. Det kunne være en barsk sag, fordi man ikke havde noget ordentligt olietøj. For at holde varmen tyede de til brændevinen i lejlen, hvor der kunne være 8 liter. Den var tom, når de kom hjem. Brændevinen var dog ikke så stærk dengang, kun 4 eller 8 %. Uden snapsen var de simpelthen frosset ihjel. Fiskerne var altid gennemblødt ved hjemkomsten.

Den gamle landingsplads nedenfor fiskerhavnene i Tisvildeleje i årene omkring århundredeskiftet.

Bølgebryderen i Tisvildeleje med det nye landingssted ca. 1915. (Se i øvrigt teksten).

Torskefiskeriet krævede agn. Sandorm kunne stemples eller graves ved Tisvildeleje, men bedst var det at cykle eller gå til Frederiksværk og grave orm, hvor nu Stålvalseværket ligger. Det foregik ved lavvande, et tidspunkt med synlige ormeskud. Også åle krabber og buddringer taget med håndvod i fjorden, blev bragt hjem fra Frederiksværk og lagt i hyttefade forankret ude under revlen, så de kunne holde sig friske indtil brugen på krogene.

Op til kort efter århundredeskiftet blev de åbne både altid trukket på land foran rækken af hvidkalkede fiskerhuse eller ud for stejlepladsen umiddelbart vest for. Sceneriet fremgår af fotografiet s. 24 der, bortset fra de 3 sommergæster på stranden, giver et indtryk af, hvordan Tisvildeleje må have taget sig ud tilbage i 1800-årene. Det eneste nye redskab, der ses på stranden, er hyttefadet i forgrunden til venstre.

I 1906 fik Tisvildeleje som tidligere omtalt sin bølgebryder, der gav læ for bådene. På billedet ses den ny arbejdsplads, hvor der i alt kan tælles 17-18 både fra mindre joller til større drivgarnsfartøjer. Selvom det gamle landingssted ikke helt blev opgivet, fristes man til at tro, at næsten alle både ved denne lejlighed er kommet med på fotografiet. Forestiller vi os 2-3 mand knyttet til hvert fartøj, har vi et samlet antal fiskere på 40-45. Fiskeristatistikken fra perioden 1912 til 1920 nævner mellem 40 og 42 erhvervsudøvere, der har haft behov for båd.

Længst til højre bemærkes et drivgarnsfartøj for anker med masten nede, således som det blev praktiseret under fiskeriet med garfilænken drivende efter båden. En anden drivgarnsbåd er ved at blive sat ud fra stranden. I øvrigt ses hyttefade til fladfisk, torsk og agn samt ophalerspil med granstokke anvendt som en slags bedding på stranden. Hertil kommer bunker af garn og en hjulbør til opkøring af disse. Vest for molen iagttages to fiskere, der arbejder med garn ved deres båd.

Selve landingspladsen i læ af molen er adskilt fra stejlepladsen ved et risgærde. På hver side af den sandede, ret brede vej i billedets forgrund ses stejler. På vandsiden er en kone ved at hænge garn op, mens der ind mod skoven ses drivgarn med de karakteristiske store korkflager til tørring.

Den brede kørevej førte ned til det flade område, hvor nu parkeringspladsen ligger. Også her var stejleplads, men stedet blev tillige brugt som oplagsplads for tang, som bønderne brugte til gødning på deres marker. Erik Cornelius Pedersen fortæller følgende om dette og fiskernes relationer til bønderne:

»Fiskerne samlede også tang på stranden, når der havde været storm. Tangen blev slæbt op på det, der nu kaldes den store parkeringsplads, hvor vandet kunne løbe fra bunkerne. Derefter blev der givet bud til bønderne om, at nu var der tang, og disse kom så med deres vogne og fragtede den hjem. En sådan dag blev betalt med ca. 50 øre. Det var hårdt slid for få penge.

Man handlede i øvrigt også med bønderne. De boede tæt ved byen på små gårde eller oppe ved skoven. Hver fisker havde sin handelsbønde. Mellem de to parter blev der ydet gensidig hjælp. Forholdet var overordentlig godt, og der kom aldrig splid mellem bønder og fiskere. Min mor gik til tider, når det var sløjt med mad i huset, op til gården med et stort fad sild eller anden fisk, og hun kom altid hjem med frisk mælk og et par stykker flæsk, eller hvad man nu kunne undvære«.

Det nye fiskeri

Hjalmar Pedersen født 1913 fiskede fra 1932 til og med 1977. Som det fremgår af skemaet, har Hjalmar Pedersen detaljeret beskrevet sin fangst. Årsoversigten er på et punkt atypisk, fordi tungefiskeriet ifølge fiskeristatistikken atter fik betydning efter 1935. Selvom det kan betragtes som et udpræget hjemmefiskeri, skal det nævnes, at torskefangsten visse år foregik ved Sejrø, Havnsø, Møn, under Bornholm eller med Gilleleje som basishavn. I en periode uden egen båd deltog Hjalmar Pedersen i drivgarnsfiskeriet efter sild fra Hundested. I modsætning til så mange andre vendte Hjalmar tilbage til Tisvildeleje.

Årscyklus for Hjalmar Petersens fiskeri

	Jan.	Feb.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
Torskfiskeri på kroge	■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■								■ ■ ■ ■ ■
Stenbider i garn			■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■								
Rødspætter i garn (ud for ammunitionfelt)							■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■				
Hummer i rødspættégarn					■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■			
Hummer i tejner						■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■			
Sild i garn									■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	

Årsoversigt for Hjalmar Petersens fiskeri fra Tisvildeleje.

Af årsoversigten fremgår det, at Hjalmar Pedersen benyttede garn og kroge, som det også var tilfældet i ældre tid. Dette hænger naturligvis sammen med strandfiskeriet, hvor de mere effektive vod og trawl ikke kan anvendes, så længe havn mangler og dermed brugen af større både er udelukket. Der var derfor kun begrænsede muligheder for at forbedre de eksisterende redskaber.

Allerede i slutningen af forrige århundrede blev garnene af hjemmespundet hør dog udskiftet med bomuldsgarn bundet af købt tråd. I samme periode blev flederne af lette træarter udskiftet med korkfleider dvs. små korkplader, der blev bundet til garnenes oversimer. Stensynk holdt sig frem til 2. verdenskrig, hvor Hjalmar Pedersens makker ved besøg på Vestkysten lærte ringgarn at kende. I 1942 blev de taget i brug på Tisvildeleje. Jernringe blev nu sat på stenbåndene. De skulle ikke tages af efter hver tur, som det var tilfældet med stenene. Samtidigt filtrerede jernringene ikke ind i maskerne, blot de havde en større diameter end en udspændt maskebredde.

Ved ringenes fremstilling anvendte man et rør, hvor der i enden var et håndsving som på en slibesten. På røret blev der drejet en jerntråd op. Dernæst satte man et ben på, for at holde tråden samlet, og nu blev den hugget over med en mejsel. Ringene skulle dernæst samles. Dette skete ved hjælp af en klods med en rille, hvor ringene efter tur blev sat ned. I forvejen var tilklippet en bunke små klude, der blev viklet om samlingen og dernæst taklet med et stykke snor. De sidste ringe, Hjalmar Pedersen havde, var købt færdige og loddet eller svejset sammen.

Fra midt i 60'erne anvendte Hjalmar Pedersen nylongarn med indbygget bly i undersimer. Det nye materiale betød, at garnene ikke skulle hænges til tørre.

For at genfinde fiskepladserne til havs benyttede også de sidste strandfiskere ved Tisvildeleje landkending. Mange af disse mærker var overtaget fra tidligere slægtled. Systemet byggede på linier, der til havs kunne bestemmes ved at to punkter dækkede for hinanden (formærke og bagmærke). Når to linier krydse, kunne en bestemt fiskeplads nøjagtigt fastlægges eller genfindes. Undertiden var det nok med én linie, dvs. en retningsbestemmelse, fordi sejltiden og

eventuel lodning af vanddybden kunne angive fiskepladsens beliggenhed.

Hjalmar Pedersen har beskrevet de landkendingsmærker og de linier, som blev benyttet i hans tid. Først skal omtales 3 vigtige landkendingsmærker:

1: Kløften ved Helene Kilde blev kaldt for *Kildeskåret*.

2: Længere østpå lå *Teglovnskåret*, hvor der i sin tid havde ligget et gammelt teglværk.

3: *Vincentskåret* lå i Heatherhill opkaldt efter en gul villa på toppen.

Når man kom lidt ud fra land begyndte Blistrup Skov at komme frem om enden af Salgårdshøj (første bakke). Den anden bakke var på den anden side af Vincentskåret på Engelhøj. Den tredje blev kaldt for Kirkebakke (ved Musehøj lige før Raageleje). På denne lå et stort hus eller villa, der stadig eksisterer. Skoven vragede nu meget hurtigt fra bakke til bakke, hvilket gaven nøjagtig bestemmelse af sigtelinjerne. Hertil kom masten i Vejby udover en bestemt villa. Ellers havde man henholdsvis vestre og østre ende af hotellet i Tisvildeleje, der kunne variere over et meget højt træ oppe i skoven på Frøbakke. Senere kom der også villaer ved hotellet, som blev brugt som mærker. Disse blev anvendt, når redskaberne sattes ud for lejet.

Fangst af hummer kom først for alvor ind i billedet i løbet af 1930'erne, hvor dens popularitet steg på de fine middagsborde. Man fangede hummere i rødspættegarn, men brugte samtidig hummerkasser (tejner). Det var dog i rødspætte garnene i maj måned, man tog de første hummere, hvorefter kasserne kom i brug. Hjalmar Pedersen fremstillede selv de fleste af sine tejner af trælist, der blev sømmet sammen. Det hjemmehundne net sattes i til sidst.

Der blev fanget mange hummere på en 6-7 favne vand (ca. 11-12 m). Hummerfiskeriet startede inde på den første bakke (Salgårdshøj) og rykkede efterhånden længere ud til den anden bakke (Engelhøj) for at ende ude på Kirkebakke alle med Blistrupskoven som bagmærke. Efter Salgårdshøj blev terrænet lavere og Blistrup skoven kom frem og var synlig hele vejen. Jo længere man var ude, jo højere blev skoven.

Inden kasserne blev sat ud loddedes bunden op. Lodningen foregik med et cylindrisk håndlod af bly. I toppen var linen bundet til en kovs. På linen målte man, hvor mange favne vand der var, mens loddets bundflade påsmurt konsistensfedt eller lignende gav oplysning om bundens beskaffenhed. Man skulle helst finde det man kaldte flakbund, dvs. sandbund med stenrapper imellem, hvor der på stenene findes klødertang. Hummerne går også på mere ren stenbund. Hvis man ved oplodningen stødte på rødgrus var der altid hummer.

Maddingen i tejerne bestod af fiskeaffald. Det var store skrubbaveder, der kunne sidde længst. Når man ikke selv fangede noget, som gav den nødvendige madding, hentedes hornfisk til formålet.

Legende børn bag bølgebryderen i Tisvildeleje.

Afsætningen af fisken skete med bane til København, så længe togledelsen tillod denne transport. Siden blev der truffet aftale med fiskehandlere bl.a. Jensen på Gilleleje, der kom og hentede fisken med sin bil.

Efter fiskeforretningen »Westa« i Tisvildeleje blev nedlagt søgte fiskerne i ministeriet om tilladelse til at sælge fisk direkte fra stranden i Tisvildeleje. Tilladelsen blev givet. Derefter foregik der et stort salg fra landingen bag molen. Det blev en stor turistattraktion. Erik Cornelius Pedersen fortæller, at når fiskeriet var dårligt, kunne man se menneskemængden stå inde på stranden og afvente fiskernes hjemkomst. De fine københavnerruere i pænt tøj løb ud i vandet og snupede de levende fisk ud af bådene for at sikre sig middagsmaden. Der kunne godt opstå morskab, når man bagefter så, hvordan de var smurt ind i fiskeskæl og slim. Men de var ligeglade, bare de fik deres friske fisk.

Salg af fisk fra landingen bag molen, blev en stor turistattraktion.

Mange af årbogens læsere vil nikke genkendende til dette sceneri, men kun enkelte har vel tænkt på, at de få fisk var skriften på væggen. Op gennem 1970'erne blev der gradvist mindre fangster nær kysten. Efter 1985, hvor Frederiksværk Kommune begyndte at udlede sit spildevand ved Asserbo, accelererede denne udvikling.

Fra fiskeristatistikken 1976 kender vi det redskabsinventar, som det sidste hold erhvervsfiskere bestående af Erhardt Henriksen, Erik Cornelius Pedersen og Hjalmar Pedersen anvendte. Udover jollen under 5 brutto tons havde man 8000 torskekroge, 150 rødspætte- og tungegarn, 100 sildegarn, 25 krog/garntrug, 45 vagere (bøjer), 45 dræg, 4 hyttefade og 1 ophalerspil. Ved stranden fandtes et redskabsskur samt en tjæregryde.

De få fritidsfiskere, der i dag sætter garn ud for Tisvildeleje, kan ikke hjembringe større fangster. Der skal ske en afgørende ændring af forureningssituationen, før fiskene vender tilbage til området.

Arkivmateriale:

Udtrykte kilder:

Kronborgs Lens regnskaber 1582-1660 (Rigsarkivet) Kronborg Amts regnskaber 1660-1717 (Rigsarkivet)

Kronborg Ryttergods Distrikt regnskaber 1717-1793 (Rigsarkivet)

Kopskat til jul 1660 (Rigsarkivet; militære regnskaber)

Gadehuse på Kronborg Amt 1709 (Rigsarkivet, Rtk. 2422.738)

KrigsJORdebog for Kronborg Distrikt 1718

(Rigsarkivet, Rtk. 2215.158)

Fæsteoplysninger 1754-1800 (protokol på Landsarkivet)

Trykte kilder:

Helsingør Stads bog 1. 1549-1556 (1971)

2. 1554-1555, 1559-1560 og 1561-1565 (1981)

Litteratur:

C. F. Wegner: »Om udgravningen af Asserbos og Søborgs ruiner« i *Årbøger for Nordisk Oldkyndig og Historie 1852* (heri bl.a. fulde opskrift af mageskifte 6/61560).

Vejby-Tibirke Selskabets årbog 1991: Rågeleje

Erik A. Jarrum og Søren Frandsen: »Sæsonfiskelejer, åresild og helårsfiskelejer ved Sjællands nordkyst«.

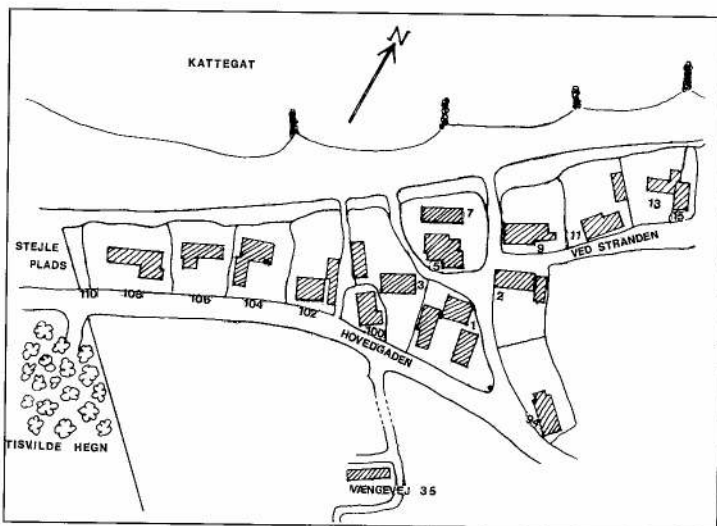
Gilleleje Museums årbog bd. 29, 1992

Fiskerfamilier i det gamle Tisvildeleje

Af Michael Pers

Geografien har været bestemmende for Tisvildelejes beliggenhed. Mod øst, hvor de stejle skrænter når helt ud til havet, levner strandbredden ikke plads til ophaling af både, endsige bebyggelse. Først hvor højdedragene begynder at trække sig lidt tilbage, fremkommer det smalle, flade område, der kunne give plads til de 12-14 tætliggende fiskerhuse.

Det skyldtes også terrænforholdene, at det var her, kørevejen fra Tisvilde By førte ned til stranden. Vejen havde især betydning for bønderne, der kørte grus til sognets veje og tang til gødning af markerne og dæmpning af sandflugten. Oprindeligt gik vejen mellem stranden og fiskerhusene, men efter forgæves forsøg på at forstærke stendosseringen mod havet, valgte man i 1870 at flytte vejen op bag husene, hvor Hovedgaden nu findes.

Oversigt over Tisvilde fiskerleje visende beliggenheden af de huse, der i forrige århundrede var bolig for fiskerfamilierne. Tallene angiver de nuværende husnumre, der også er anvendt i teksten.

En udvidelse af fiskerlejet mod vest var ikke mulig, fordi det store sandflugtsområde mellem Brantebjerg og Tisvildeleje i 1809 var blevet »indtaget til Skovfredning«. I 1815 blev der bygget et stengærde fra Råbjerg til Tisvildeleje, som markerede denne endnu bestående grænse for bebyggelse mod vest.

Til græsning af får tildeltes der ved denne lejlighed de 12 fiskere en fælles lod på 24 tønder land, strækkende sig 300 alen fra stranden ind i landet, »omkring det de nu have«.

Det gamle fiskerleje ligger stadig samme sted. Der er foretaget ombygninger,

Vejby-Tibirke Årbog 1992

og der er sket forandringer, men indtil forrige generation var det de samme få familier, der udgjorde det lille isolerede samfund.

Hovedgaden 108

Ifølge matriklen 1847 var fisker Hans Ingemandsen (1815-1871) ejer af det yderste hus mod vest. Han var født i huset som søn af Ingemand Hansen (f. 1788) og Ane Corneliusdatter, og blev 1836 i Tibirke Kirke viet til Maren Nielsdatter, der fødte ham 10 børn, hvoraf den ældste søn fortsatte som fisker i Tisvildeleje. Denne søn, (1837-1913), der ligesom bedstefaderen hed Ingeman Hansen, giftede sig i 1863 med Karen Christophersdatter fra Holløse. Ingeman havde på det tidspunkt 2 nye bomulds garn, trediepart i en båd og husrum hos sine forældre. Den unge kone medbragte bl.a. noget fint hørgarn, som hun havde spundet, og af det bandt Ingeman 2 garn. Nu kunne 2 garn stå i vandet og fiske, mens 2 blev tørret, bød det og gjort i stand til at sætte ud, når de andre blev trukket.

Ingeman sov meget lidt og meget let. Han kunne vågne ved at vinden vendte sig, og så gjaldt det om at få kammeraterne op og med ud over revlen og redde de dyrebare garn. Det lykkedes ikke altid, og det varede ikke længe, før havet beholdt, hvad det havde, og så var der kun 2 garn tilbage. Den unge kone græd i nogle dage, Ingeman hang med næbbet, og stormen blev ved. Men så fik han en ide. Han gik over til Frederikssund og tilbød en købmand at binde garn for ham. Han var heldig. Købmanden betroede han en pakke bomulds garn og bød ham 2 kr. for hvert garn han bandt. Nu var vejen hjem let at gå, og samme dag begyndte Ingeman at binde og holdt ud til kl. 1 om natten, sov så til kl. 4 og begyndte da påny. Med en sådan flid kunne han binde et garn på 3 dage.

Efter to ugers forløb vandrede Ingeman til Frederikssund. Han gik hjemmefra kl. 4, for det gjaldt om at komme tilbage og begynde på et nyt garn. Denne gang skulle han lave et til sig selv. De to gamle garn stod jo i vandet og skulle trækkes, og så måtte konen gøre dem i stand, før de igen kunne sættes. Men det varede ikke længe, før han igen havde 4 garn. Hele vinteren blev han ved at binde for købmanden i Frederikssund, og for den indvundne fortjeneste fik han garn og tilbehør til sig selv. Det fjerde år byggede han sit eget hus, Vængevej 35, i skellet mellem fiskernes og jordbrugernes fælleslodder, ejendommelig nok på bøndernes side. Forklaringen kan være, at svigerfaderen, gårdejer Christopher Madsen, havde overladt dem sin andel i fællesloden.

Vængevej 35

I dette hus levede Ingeman og Karen til deres dages ende. De havde 8 børn, hvoraf en søn, Peter Christian Hansen (1865-1914), blev fisker i Tisvildeleje. Han giftede sig 1890 med Ane Margrethe Boline Rasmussen (1867-1938), kaldet »Grethe Ingeman«. Kort efter brylluppet byggede de, som de første af flere unge fiskerfamilier, deres eget hus, der kom til at ligge på hjørnet af Hovedgaden og Vængevej (Hovedgaden 93, »Grethes skarpe hjørne«). Det var også Peter Christian Hansen der tog initiativet til, at der, på en del af hans grund, i 1903 blev bygget et »Ishus«, et andelsforetagende, hvorfra fiskerne solgte deres fangst til opkøbere. Det fortælles, at »Ishuset« også har været anvendt til midlertidig opbevaring af strandvaskere. Det blev nedrevet i 1932.

Ingeman Hansens sted, Vængevej 35. Ca. 1913.

Tisvildeleje set fra vest 1905. Der lå 5 stråttækte huse i række langs stranden. Nr. 4 blev i 1907 taget af havet. Man ser Badehotellet, bygget 1895, med vindmøllen, der pumpede vand op. På bakkerne de første sommerhuse.

Grethe Ingeman overlod i 1938 sit hus til en søn, fisker Peter Ingeman Hansen (1901-1953), gift med Augusta Pettersen.

Det gamle hus ved stejleplads en (Hovedgaden 108) overgik efter Hans Ingermandsens død i 1871 til fisker Jens Pedersen (f. 1834) der var broder til fisker Hans Pedersen, Ved Stranden 2, som druknede i 1890. Ved opdelingen af fiskernes fælleslod i 1894 stod Jens Pedersen endnu som ejer, men kort efter skødede han huset til en datter, Hanne Marie. Hun ægtede fisker Niels Peter Rasmussen

Vejby-Tibirke Årbog 1992

(f. 1873 i Rågeleje), der således fik adkomst til ejendommen. Hun døde tidligt og han flyttede i 1916, som enkemand, til Hundested efter at have solgt det gamle hus til Ragnhild Holberg fra København.

Omkring århundredskiftet byggede den unge generation af fiskere huse af denne type. Dette hus blev senere ombygget og døbt »Villa Grethe«. Nedrevet 1958. Foto ca. 1910.

Hovedgaden 110

Hanne Marie havde imidlertid, før hun indgik ægteskab, overladt den yderste del af grunden til sin broder fisker Niels Christian Pedersen (t. 1879), så han i 1909 kunne bygge sig et hus. Da grunden var meget smal, kom det til at ligge så tæt ved skellet til stjelepladsen, at skovstyrelsen i 1911 forlangte nogle cementtrin foran indgangsdøren fjernet. Huset blev 1917 solgt til byboere (der kaldte det »Villa Grethe«) og i 1958 blev det, trods ejerens ihærdige protester, nedrevet i forbindelse med en regulering af Hovedgaden.

Hovedgaden 106

Det næste hus i rækken langs stranden, Hovedgaden 106, ejedes i 1847 af Cornelius Corneliussen (f. 1811 i Vejby), gift med Ellen Larsdatter. Cornelius sen udtaltes »Kanelen«. Deres søn Anders Corneliussen, (1848-1930), der skulle komme til at bo i dette hus hele sit liv, var gift med den ti år ældre Julie Eleonora Poulina Poulsen, en søster til strandfoged Johan Martin Nielsens kone Johanne Bothilde. De var døtre af skomager og musiker Rasmus Poulsen, som boede i Tibirke Lunde i »Spaankrogen«, hvor siden maleren William Scharff fik sit atelier. Julie og Anders Corneliussen fik kun et barn, der døde som spæd.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Cornelius Corneliussens hus. I forgrunden »Sommergården«, der får taget repareret. 1922.

Fisker Anders Corneliusen 1929.

De 12 fiskere, som havde andel i fællesloden, enedes i 1894 om at ophæve samejeforholdet. Hver fik ejendomsretten til en, efter opmåling, nøje fastlagt tolvtedel af deres tidligere fælleseje, dvs. ca. 2 tønder land. Anders Cornelius sen blev derved ejer af Majbakken, som er området mellem skovgærdet og den nærmest stranden liggende del af Vængevej. Hvordan han opnåede at få tildelt netop denne værdifulde del, vides ikke, men han havde foregrebet begivenhederne ved allerede i 1891 at overlade svogeren strandfoged Johan Martin Nielsen parcellen nærmest skoven. Ifølge det endelige skøde, der først kunne udstedes i 1896, efter

Vejby-Tibirke Årbog 1992

at opdelingen var tinglyst, betinger Anders Corneliussen sig jagtretten på grunden, en bestemmelse, der blev bibeholdt, da ejendommen i 1912 blev skødet til den følgende ejer. Siden afhændede Anders Corneliussen de øvrige parceller til byboere, der ønskede at bygge sommerhuse.

Gamle Lars Christiansen og Maren Kristine med børn og børnebørn. Ca. 1900.

Efter hans død fandt man småbeløb gemt mange steder i huset. Han havde været enkemand i tyve år, og der var ingen livsarvinger, så han havde oprettet et testamente, underskrevet af notarius publicus. Heri bestemte s det, at der forlods skulle udloddes:

- Til husholdersken, såfremt hun ved hans død bestyrede hans hus: 200 kr.
- Til søsteren Carolines sønnesøn fisker Harald Christiansen: hans jagtdoublet.
- Til Haralds broder Poul Christiansen: hans lømmeur.

Det første legat bortfaldt, da husholdersken ikke var i afdødes tjeneste, da han døde. De to effekter blev overleveret legatarerne, men da genstandene var i en så slidt forfatning, at ingen ønskede at bekoste dem reparerede, måtte de betegnes som værdiløse og kunne derfor ikke medtages i boopgørelsen. I testamentet bestemte Anders Corneliussen endvidere, at hans og hustruens søskende, deres børn og børnebørn, dvs. alle slægtninge, der var i live, skulle tilgodeses ligeligt. Det blev til 161 personer, der efter boopgørelsen hver fik 169 kr. og 79 øre.

Anders Corneliussen ville næppe have været tilfreds med, at hans høns kun indbragte 25 kr., endstige at betjent Malmndorf havde fået hele 5 kr. for at formidle salget.

Hovedgaden 104

Det tredje hus i rækken er »Sommergården«. Fisker Hans Johansen (L 1787) boede her i 1847, men allerede ved folketællingen i 1850 var huset overdraget til en ung tilflytter, Hans Larsen Pedersen (L 1822 i Thorup). Han skødede i 1882 »Sommergården« til Christian Corneliussens søn fisker Lars Christiansen (f. 1835), der var gift med Maren Kristine Hansdatter. De boede i 1911 endnu på aftægt i huset, hvor en datter, der var enke, sørgede for husførelsen.

I 1894 havde Lars Christiansen fået tildelt den del af fiskernes fælleslod, som

Vejby-Tibirke Årbog 1992

ligger mellem begyndelsen af Hans Olriksvej og havet. Her byggede han »Villa Nordbo«, hvor de tilbragte deres sidste år.

Efter at Lars var død i 1921 og »Sommergaarden« var blevet solgt til en byboer, boede Maren Kristine og datteren Ane Kristine Oline Pedersen (kaldet »Line«) i »Villa Nordbo«. Lines søn, Carl Marius Pedersen (f. 1900), havde fisket da han var ung, men siden flyttede han til København, hvor han havde hørkerforretning. Da han blev gammel vendte han hjem til »Villa Nordbo«, og det fortælles, at det første han gjorde, efter tilbagekomsten, var at sikre sig et gravsted på Tibirke kirkegård, hvorefter han købte sig en båd og fiskede på livet løs!

Hovedgaden 102

Langs stranden lå der tidligere flere stråttækte huse, end der gør i dag. Det fjerde i rækken var i 1847 beboet af Stine Marie Corneliusdatter, gift med fisker Jens Nielsen (f. 1800), hvis navn også nævnes 1866 i forbindelse med kystsikringen. I 1891 blev huset overtaget af fisker Alfred Wellendorph (f. 1857), der var tilflytter fra Christianshavn, hvor hans fader var kleinsmed. Wellendorph døde imidlertid allerede 1904, så det blev hans enke og børn, der oplevede stormen i 1907, som var så voldsom, at deres hus »gik i stranden«. To år efter blev der bygget et stenhus på grunden i sikker afstand fra havet (Hovedgaden 102). Dette hus er, som flere huse i Tisvildeleje, opført af strandsten i cement, uden særskilte bærende konstruktioner.

Alfred Wellendorphs enke, Ellen Marie, en datter af fisker Peder Gudmandsen, sad tilbage med fire børn:

- Mary, der kom til at bo i Hundested.
- Laura, der blev gift med fisker Niels Christian Pedersen (»Villa Grethe«).
- Alfrida, gift med Peder Gudmann Pedersen (»Peder Røgg«).
- Fisker Peder Gudman Wellendorph, som havde en søn, Erik Richardt, født i Tisvildeleje 1915, der druknede under et forlis 1936 og aldrig blev fundet.

Huset blev i 1918 solgt af Ellen Marie til politidirektør Aage Fabricius Hansen og hustru Vera, der kaldte det »Fruens Eje«. I 1931 havde de med to låger spærret den sti, der langs ejendommen førte fra Hovedgaden til stranden. Da fiskerne mente at have hævd på passagen, anlagde 25 navngivne fiskere sag mod politidirektøren. Fiskerne fik medhold, både i Kronborg vestre Birk og ved Landsretten, hvortil sagsøgte havde appelleret afgørelsen. Stien har siden været passabel.

Når fiskerne gennem generationer har lagt vægt på at bevare de små »slipper«, skyldes det, at det var på stranden her nedenfor, at fangsten blev landet. Når bådene efter hjemkomsten var trukket på land og tømte, skulle fortjenesten deles. Hver fisker kom med sin tallerken kogt fisk, og regnskabet blev så gjort op, medens man spiste sammen. Det kaldtes »at holde selskab«.

En del af fangsten var til eget brug. Den blev lagt i saltlage, og efter en passende tid blev de saltede fisk hængt på snore til tørring i sol og vind. Hjalmar Petersen fortæller, at han tit har haft sådan en fisk med i lommen. »Så kunne man jo tage kniven frem og skære sig et stykke, når man havde lyst - det havde en herlig smag!«

Den smalle sti som politidirektøren forgæves søgte at blokere. Foto 1990.

Et familiebillede fra 1885. Fra højre Peder Gudmandsen, hans datter Karen og konen, Laurine. Foran står sønnen Erik Pedersen. Den unge mand med Bowleren er hans broder Jens Pedersen, og siddende Eriks kone Ane Marie med deres to første børn, Kamilla på skødet og ved siden af den ældste, Laura, der døde som 7-årig.

Ved Stranden 3

Tørret fisk var vinterforråd og fisk var daglig kost, men en vis variation var dog mulig, takket være et beskedent husdyrhold og en køkkenhave. Man møder ikke sjældent i offentlige skrivelser stillingsbetegnelsen »Fisker og husmand«.

I 1787 boede der i Tisvildeleje en fisker ved navn Niels Hansen »Dller«, født i 1714. Hans søn, Cornelius Hansen (f. 1761), var fader til Gudmand Corneliusen (f. 1784), der i begyndelsen af 1800-tallet skal have været tilknyttet toldtaten i Helsingør, men som korn tilbage til Tisvildeleje, hvor han slog sig ned som fisker. Han var gift med Ellen Jørgensdatter, og deres to sønner, Peder og Jens Gudmandsen, blev begge fiskere i Tisvildeleje.

Peder (kaldet »Per«) Gudmandsen (1823-1905) var gift med Laurine Jensdat-

Vejby-Tibirke Årbog 1992

ter. De havde to sønner, fisker Erik Pedersen og fisker Jens Pedersen, og to døtre, den ugifte Karen, og Ellen Marie, der var gift med Wellendorph.

Familiens hus lignede oprindeligt de andre stråttækte fiskerhuse, men i 1894 byggede Peder Gudmandsen, på det gamle hus' plads, et stateligt stenhus i to etager, efter sigende med henblik på udlejning. Indtægten fra sommergæsterne blev de følgende år et væsentligt og meget velkomment supplement til den beskudne indtjening ved fiskeriet. Alle huse i Lejet indrettedes dengang med et beboeligt udhus, som familien kunne anvende i sommermånederne, medens hovedhuset var udlejet til landliggere. Ved Stranden 3 blev overtaget af Peder Gudmandsens søn Jens Pedersen (1862-1939), kaldet »Jens Persen« eller »Tykke Jens«, der livet igennem boede i barndomshjemmet sammen med søsteren Karen. Jens fiskede med sin fader og broderen Erik. 1906 korn de 2 første motorbåde i brug i Tisvildeleje. Erik Pedersen var ejer af den ene.

»Tykke Jens« efterlod sig en lille regnskabsbog, hvoraf det fremgår, at han igennem ca. 30 år jævnlig forstrakte de andre fiskere med småbeløb, fra 2 kr. op til 50 kr., som altid blev tilbagebetalt efter få måneder, tilsyneladende uden renteberegning. At skulle låne penge har utvivlsomt været følt som en skarn, noget man ikke talte om, for i dag er der ingen, som husker at have hørt om Jens' »hjælpekasse«.

Nettene klargøres på stranden. Under arbejdet sidder man godt på hyttefadene. »Tykke Jens« underholder. Alle er klædt i den næsten obligatoriske sorte vadmelsvest og en hvid eller sribet skjorte med lavt tilsatte vide ærmer, der rynker til ved håndleddene. Ca.1916.

Det var også Jens, der kunne låne bøger ud fra sit »bibliotek«, Tisvildeleje bogsamling, en samling indbundne bøger med klassisk og »opbyggelig« litteratur, han engang havde fået som gave.

Nogle år før Jens Pedersens død korn broderen Eriks søn Peder Gudmann Pedersen (1886-1965) og hans kone, kusinen Alfrida, tilbage fra Hundested, hvor de havde boet, siden de blev gift i 1917. Det barnløse ægtepar flyttede ind hos det gamle søskendepar for at være dem til hjælp, men bofællesskabet var efter sigende ikke altid lige harmonisk. Efter at Jens var død i 1939, overgik ejerskabet til Peder og Alfrida, men med en tinglyst pligt til fortsat at have Karen på aftægt.

Peder indrettede et røgeri ved huset og kaldtes derfor »Peder Røg«. Han døde 1965 og Alfrida flyttede tilbage til Hundested, hvor hun boede sammen med sin søster Mary. I 1969 solgtes huset til byboere.

Hovedgaden 100

Medens de to søskende, Jens og Karen som nævnt havde fået bolig i hovedhuset, var den ældre broder Erik Pedersen (1852-1935) allerede i 1882 blevet tilgodeset, idet faderen, i anledning af Eriks bryllup med gamle Ingeman Hansens dengang 18-årige datter Ane Marie, havde foræret ham en smal strimmel

Udsigt over den Østlige del af Tisvildeleje ca. 1910. Forrest med sort tag Wellendorphs nybyggede hus, Hovedgaden 102. Derefter Erik Pedersens, Hovedgaden 100. Bagved faderen Peder Gudmansens stenhus, Ved Stranden 3. Bag dette, mod havet, Ole Corneliusens første købmanshasndel, Ved Stranden 5, sammenbygget med det stråttækte hus, Ved Stranden 7, hvor Svend Bast byggede sine både. Det stråttækte hus med to skorstene, som ligger under bakken med hotellet, er Ved Stranden 2. Foran ses Carl Christan Jensens stenhus, Ved Stranden 1, og over for, mod havet, Chrisian Frederiksens, Ved Stranden 9, efterfulgt af »Gammelgaarden«, Ved Stranden 11, og næsten skjult Jacob Larsens »Gamle hus« Ved Stranden 13 og Jørgen Larsens »Nye hus«, Ved Stranden 15. Hotellet knejser på Hyrdebakken.

af familiens grund, hvorpå han kunne bygge et beskedent hus, Hovedgaden 100, med gavlen mod Vængevejs udmunding i Hovedgaden. I dette lille hus (der dog senere blev forlænget fra 4 til 6 fag), fødtes deres 10 børn, hvoraf 6 nåede voksenalder og to blev fiskere i Tisvildeleje, »Peder Røg« og Jens Richard Pedersen.

I 1899 købte Erik Pedersen det hus, som hans svigerfar, gamle Ingeman Hansen, havde bygget på bøndernes fælleslod i 1867, (Vængevej 35). Svigerforældrene sikredes dog ved tinglysning fri bolig for deres levetid og en årlig ydelse på 20 kr. De kunne derfor blive i deres hus indtil de døde i henholdsvis 1910 og 1913. Datteren og svigersønnen var først flyttet ind, da de gamle trængte til omsorg. Efter at også Eriks kone Ane Marie var død i 1920, skødede Erik huset på Vængevej til den yngste søn Jens Richard Pedersen (1904-1969), gift med Hertha født Martinsson. »Gamle« Erik boede hos dem, til han døde i september 1935, »midt under sildefisket.«

Ane Marie og Erik Pedersen ca. 1915.

Efter Jens Richards død boede Hertha sine sidste år hos sin datter og svigersøn, sådan som det altid har været skik og brug her på Lejet. Huset på Vængevej blev overtaget af byboere.

Ved Stranden 1

Gudmand Corneliussens anden søn Jens Gudmandsen (1826-1892), var nabo til broderen Peder. Da fæstehusene i 1860 overgik til selveje fik Jens Gudmandsen kongeligt skøde på huset Ved Stranden 1. Han var gift med Hans Ingernandsens søster, Sidsel Cathrine Ingernandsdatter, og de fik tre sønner: Gudmand Cornelius Jensen, Carl Christian Jensen og Jørgen Jensen.

Jørgen druknede den 4. november 1887. De var 3 fiskere, der sejlede en fragt mursten fra Helsingør. Da stenene blev våde, sugede de vand og blev for tunge. Båden sank ud for Tisvildeleje. Jørgen var forlovet med en pige, Anne Kristine Olsen fra Lynæs. Hun ventede deres barn, og det fortælles, at hun netop den dag, da Jørgen druknede, kom gående fra Lynæs for at blive gift. Jørgens broder Carl Christian gik hende i møde og fortalte om ulykken. Siden giftede han sig med hende, og det første barn blev således en halvbroder til de senere fødte. Han kom til at hedde Jørgen efter sin fader.

Anne Kristines søster Maren var allerede 1886 blevet gift i Tisvildeleje med fisker og tolder Christian Hemiksen (1857-1947).

Carl Christian Jensen (1868-1928) fik det gamle fiskerhus, som han i 1896 erstattede med et 2-etagers stenhus. Midlerne hertil skaffede han sig ved at udstykke en del af sin andel i fællesloddet. Da han stod med de 500 kr. i hånden, skal han have givet udtryk for, at han følte sig som en holden mand: »Nu kan jeg blæse på dem alle sammen!«

I 1914 tog Carl Christian og Gudmand, sammen med deres børn navneforandring fra Jensen til Gudmandsen.

Carl Christian var både fisker og vognmand, og flere af hans sønner ernærede sig ved fiskeri. Den ældste, Jørgen, byggede i 1912 »Villa Kattegat«, Hovedgaden 83, på hjørnet af Skolestien. Sønnen Jens fiskede også og to af døtrene blev

Vejby-Tibirke Årbog 1992

gift med fiskere:

- Marie ægtede sin fætter Hans Hemiksen, søn af Christian Henriksen og broder til fisker Erhardt Hemiksen. Carl Christian Gudmandsen gav sin datter og svigersøn en byggegrund i bryllupsgave. Den lå lige overfor hans eget hus, på den anden side af Hovedgaden (m. 89).

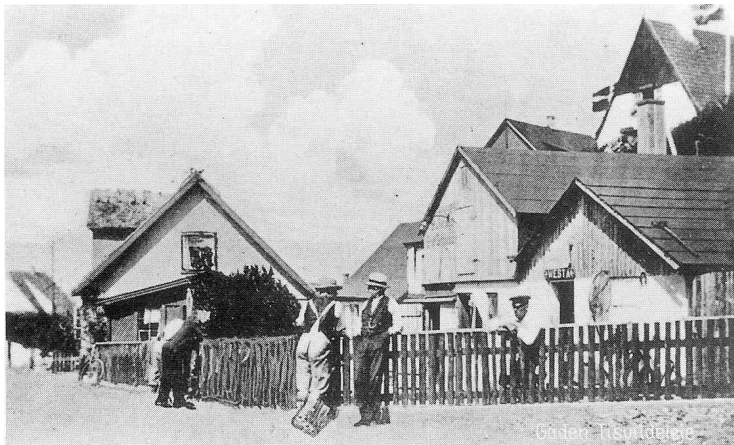
- Ellen var gift med en søn fra »Gammelgården«, fisker Peder Cornelius Pedersen, der byggede deres hus (Vængevej 40), som nærmeste naboer til søsteren Marie.

En søn, Valdemar (1906-1986), der var vognmand som faderen, blev i 1932 gift med Petra. De overtog familiehuset.

Hovedgaden 94

På den anden side af nedkørslen til Ved Stranden, ligger ejendommen Hovedgaden 94, der er bygget af Carl Christians broder Gudmand Cornelius Jensen (1860-1944), senere Gudmandsen. Han byggede, da han i 1886 skulle giftes med Nikoline, født Olsen, datter af en gårdejer i Udsholt.

Huset kaldtes i sin tid »Gudmand Jensens sted«. Han var fiskehandler, med bassiner til levende fisk. Over døren til udsalget var der anbragt en sort træplade med navnet »Westa« i hvid skrift.

»Gudmand Jensens sted« og fiskeudsalget »Westa«, ca. 1935.

Engang havde navnepladen prydet et svensk barkskib, lastet med kul, der under en storm løb på grund øst for Tisvildeleje den 30. november 1913. Fire af Lejets fiskere: Carl Christian Gudmandsen, Oluf Gudmandsen, Erik Wellendorph og Niels Christian Pedersen lånte en båd ved Hølløse Strand og arbejdede sig med den i det hårde vejr ud til skibet og reddede de ombordværende inden skibet blev sønderslået af søen. Redningsmændene fik medaljer for ædel dåd og fra den svenske konge sølvbægre som tak.

Pladsen foran fiskeudsalget var i en årrække det faste samlingssted for fiskerlejets mandlige beboere. I 1938 blev huset skødet til sønnen brøndborer Gudmand Gudmandsen, som efterlod det til sin datter.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Blandt Gudmand Cornelius Gudmandsens øvrige sønner var Marius (1891-1970) fisker, ligesom den ovennævnte ældre broder Oluf (1887-1965), der var gift med Ingeborg, som drev grønthandel i deres hus (Hulvej 2), hvor en datter stadig bor. De to ugifte brødre August (1897-1972) og Vilhelm (1901-1976) har fælles gravsten på Tibirke kirkegård. August sagde ikke ret meget, men han havde sådan et mildt udtryk i sine lyseblå øjne, og han behandlede fiskene så nænsomt, at nogle landliggere fandt på, at han vist måtte have set en havfrue. Vilhelm havde smerter, som lindredes når han gik. Man kunne daglig se

Vilhelm Gudmandsen på sin daglige vandring langs stranden.

Ved Stranden 2

Fisker Jacob Larsens søn Peder Jacobsen (f. 1794) boede i huset Ved Stranden 2. Han var gift med Kirsten Nielsdatter, og det var deres ældste søn Jens Pedersen, der som nævnt overtog Hans Ingemandsens hus ved stejlepladsen i 1874. En yngre søn Hans Pedersen (f. 1838) fik forældrenes hus Ved Stranden 2, men druknede den 26. februar 1890 efter en ulykke under losning af sten i Helsingør havn. Hans enke, Ingeborg Margrethe, sad tilbage med tre sønner, der alle blev fiskere i Tisvildeleje:

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Udsigt over fiskerlejet mod vest ca. 1895. Forrest ejendommen Ved Stranden 2 opført 1865. I midten til venstre de tre længer til Ved Stranden 1. I midten gavlen af det nybyggede hus, Ved Stranden 30 Det stråtekte hus mod havet til højre er Ved Stranden 70 Ved siden af ses købmandshandelen, som blev opført i 1888, nu en del af Ved Stranden 90 Den tomme grund helt foran til højre er Ved Stranden 11, hvor havet tog det første hus og hvor det nye hus blev opført i 1896. Det stråtekte hus bag købmandshandel en, lige ud til vandet, blev også taget af havet og et nyt hus blev opført længere oppe på grunden, Hovedgaden 1020. Og fårene græsser fredeligt på den endnu ubebyggede del af Majbakke.

- Peder Hans Pedersen (»Peder Hansen«, f. 1865) fik i 1890 skøde på familiehuset mod at svare aftægt til moderen. I 1907 måtte han tillige ved tinglysning indrømme en søster, Ane Kathrine, beboelsesret så længe hun forblev ugift og ikke havde erhvervet sig fast ejendom med beboelseslejlighed.
- Lars (Laus) Pedersen (f. 1878) havde i 1905 bygget Vængevej 36. I 1918 døde hans kone Petra i barselsseng, hvorpå Laus' ældre søster Ane Kathrine (»Fasten«) flyttede over til ham og sørgede for husførelsen.
- Fisker Niels Peder Pedersen (1883-1964) var gift med Margrethe. De havde en søn, fisker Hjalmar Pedersen (1913-), som stadig bor i det hus faderen i 1908 byggede på Vængevej 34, ved siden af Laus og FASTER. Moderen Margrethe kom alvorligt til skade ved en togulykke på Frederiksværkbanen i 1926. Hun overlevede trods åbent kraniebrud, men havde siden en pulserende knogledefekt, altid skjult under et tør klæde. Hun søgte om 7000 kr. i erstatning, men fik afslag. Denne afgørelse oprørte den følgende sommer genboen rigsadvokat Vilhelm Topsøe-Jensen, der påtog sig at forfølge sagen. Så kom pengene omgående. Rigsadvokaten havde for øvrigt foreslået Niels Pedersen at forhøje erstatningskravet til 25 .000, men det skulle der nu ikke ændres ved.

Peder Hans Pedersen (»Peder Hansen«), var fader til fisker Sigurd Pedersen (f. 1900), Hans Olriksvej 1, hvis søn fisker Erik Pedersen i 1945 blev ejer af det gamle hus Ved Stranden 2.

Fisker Niels Pedersen med sønnen Hjalmar (t.v.) og naboen Jens Richard Pedersen. Ca. 1960, da der endnu fangedes hummer. Den sorte vest bruges ikke længere af de unge.

I en kort periode, 1947-1956, var huset udlejet og anvendt som et lille spisestue, »Les Deux«. Maden var efter sigende dansk, ligesom de unge musikere, som spillede der om lørdagen.

Ved Stranden 7

Den lave stråttækte længe, Ved Stranden 7, ligger på den modsatte side af det lille »torv«, der engang var fiskernes naturlige samlingssted, dengang stranden nedenfor var ophalingsplads. Bølgebryderen blev bygget 1907, og først derefter flyttede bådene hen i læ af den.

Huset ejedes i begyndelsen af 1800-tallet af Gudmand Corneliusens broder Christian Corneliusen (f. 1798), der blev stamfader til slægten Christiansen i Tisvildeleje.

Hans søn, Hans Christiansen (f. 1831), blev i 1860 gift med Caroline, der var søster til Anders Corneliusen. Deres første barn, Ole Hansen Corneliusen (1860-1937), fik også moderens slægtsnavn, da han var født inden ægteskabet.

Deres næste søn, fisker Jørgen Christiansen (1862-1941), blev gift med Karen Severine Rasmine Poulsen fra »Spaankroegen« i Lundene. De byggede i 1898 »Nordly« (Hovedgaden 79), hvor de blev forældre til Harald Christiansen (f. 1899) og til Poul Christiansen (f. 1917), der stadig bor i huset.

Den 3. søn, Anders Christiansen (f. 1866), blev strandfoged efter Johan Nielsen. Han boede på Hulvej, i det hus, hvor hans nevø og efterfølger som strandfoged, Erik Cornelius Pedersen siden kom til at bo.

Hans Christiansens fjerde søn var Christian Cornelius Christiansen (f. 1868), der byggede »Skomagerens hus« på Hovedgaden 86, men senere slog sig ned i Hundested.

En 5. søn, Erik Christiansen (f. 1878), var oprindelig fisker. Han byggede i 1903 hus ved Skolestien (Hovedgaden 81). Efter sin første kones død i 1908 giftede

Vejby-Tibirke Årbog 1992

han sig på ny, opgav fiskeriet, solgte sit hus, købte i 1911 »Vesterpris« og blev pensionatsejer. Erik havde allerede i 1901 forpligtet sig til at svare aftægt til forældrene, og det er ham, der i 1913 overdrager deres hus til fisker Hans Christian Andersen, der i 1922 sælger til Svend Bast og flytter til Hovedgaden 76.

Nyt

Nyt

STRAND-KONDITORIET
S. BAST - TISVILDELEJE

Altid Garanti for 1. Klasses og friske Varer
Servering i Haven ved Vandet

Telefon Tisvilde 160

Reel og probe
Befjening

Telefon Tisvilde 160

Da bådebyggeren var konditor. Annonce fra 1930.

Svend Bast (1893-1978) var en farverig figur. Søn af en officer, der var gift med en datter af bagemester Van Hauen. Han blev strengt opdraget og mod sin vilje uddannet til konditor. I to år boede han i et skur, »Hans Oles bådehus«, på stranden ved Teglovnsskåret øst for Helene Kilde. Mens han boede der, fiskede han med kammeraterne Harald Christiansen og Anker Pedersen. Moderen bragte ham jævnlig forsyninger af konserves. Han skal have set sølle ud dengang.

Svend Bast var som besat af sin interesse for bådebygning og havde efter sigende det fineste værktøj. Han var selvleret, men ifølge fisker Hjalmar Pedersen, der selv har haft en af hans både, var modellerne og sødygtigheden upåklagelig, medens materialerne måske ikke altid var de bedste, og »der kunne være lidt langt imellem naglerne«.

Da Svend Bast i 1922 arvede sin broder, fik han råd til at købe huset Ved Stranden 7. De første år levede han alene og byggede både. Der så ikke godt ud, men piben fik en anden lyd, efter at han giftede sig med Valborg (f. 1905), der havde arbejdet på »Jørgensens Hotel«. Hun var dygtig og ambitiøs og inden længe havde erhvervet nabohuset, hvor hun indrettede et nydeligt konditori, med glasveranda og udendørs servering.

Ved Stranden 5

Dette hus har en særlig historie. Det blev bygget af Ole Corneliusen, Carolines ældste søn, der i 1888, kun 28 år gammel, her åbnede sin første købmandsforretning. 1898 byggede han det nuværende »Højbohus«. Han havde tænkt sig at flytte sin forretning dertil, men fortrød i sidste øjeblik, solgte den nybyggede forretning til købmand Frederik Nielsen og flyttede med sin kone Hanne til en gård, de havde købt ved Villingerød nær Gilleleje.

I 1900 faldt deres 6-årige søn Laurits i et mosehul og blev med nød og næppe reddet af moderen. Ole Corneliusen blev så rædselsslagen over denne risiko, at han solgte gården og vendte tilbage til Tisvildeleje, hvor han byggede sin købmandshandel, Hovedgaden 65, over for Hyrdebakken. Denne forretning blev siden videreført af hans datter Ellen Cornelius sen g. Olsen, der i år, 1992, fylder 100 år. Hendes værdighed og det smukke sydlandske udseende, hun havde fået i arv fra moderen, fik landliggerne til at kalde hende »Storfyrstinde Anastasia«.

Ole Corneliusen lod bygge adskillige huse. Nogle siger: »han byggede som en anden Chr. IV!« Kvaliteten var næppe altid den bedste, og mottoet skal have været: »Der skal bare et par søm til!« Han endte som ejer af »Skovridergården« i Tisvilde By. Købmandsforretningen Ved Stranden 5, som Ole Cornelius sen havde forladt, da han valgte at flytte til Villingerød, blev som nævnt til Bast's konditori, men forinden havde huset været beboet af Niels Hansen (»NielsIngeman«), en søn af gamle Ingeman Hansen på Vængevej. I 1930 solgte han huset til Bast og flyttede til København, hvor han ernærede sig som fisker og fiskehandler. Han var gift med Petrea, der var så omfangsrig, at fiskerne kaldte hende »Petrea Danmark«.

Stald og Holdeplads.

O. H. Corneliusens Vognmandsforretning.
Købmandshandel.
Vin, Spiritus. Stort Udvalg i Postkort.
Husk min billige Brændselsforretning.
Tisvildeleje. Telefon 3.

Alle Slags Tjære og Tøværk, Kork.

Fiskeforretning.

Undertegnede anbefaler sig med Levering af levende Fisk, Rødspætter, Hummer, Sletvar, Pigvar Alt til Dagens billigste Pris.
Udbringes overalt i Byerne.

Fiskehandler Gudmand Jensen.
Telefon Tisvilde Nr. 23.

Vognmandsforretning.

Undertegnede anbefaler sig med Kørsel med Landauer, Ponyvogn og Charabanc.
Arbejdskørsel og al Slags Flytning besørges.
Telefon Tisvildeleje Samtalsstation.

CHR. JENSEN,
Fisker & Vognmand.

Annoncer fra »Veiledning og Oplysning for Lystrejsende« udgivet af Turistforeningen for Tisvilde og Omegn 1911. De mange vognmænd i Tisvildeleje var især beskæftiget med kørsel af sten og grus fra stranden. På det sted, hvor den store parkeringsplads nu er, blev der hugget skærver. Turistforeningen markedsførte Lejets fiskerbefolkning således: »Byen er en hyggelig Fiskerflække med ca. 40 derboende Fiskere. Det er stille, indesluttede Folk, men dygtige og dristige, naar de faar sat sig til Rette ved Aarerne i Baaden; thi da trodser de kækt Havets Farer for at tjene det daglige Brød. Det er Folk, der lever stille og roligt og i den bedste Forstaaelse med Egnens Sommergæster, der sætter Pris paa at tale med disse søhædede, stille Mennesker«.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Den nuværende ejer af Ved Stranden 5 har nedrevet det udhus, oprindeligt en kostald, som Bast havde indrettet til bageri. Terrazzogulvet findes stadig.

Bast kunne ikke undvære det frie liv og til trods for, at han må have haft pligter i bageriet, kunne man som regel finde ham arbejdende på en båd i det lille værksted nede ved stranden. Han og Valborg havde ingen børn.

Ved Stranden 9

Fisker Jacob Larsen (f. 1754) og Maren Hansdatter havde en datter Ellen, der blev gift med en mand fra Norge, Peder Christiansen (»Peder Nordmand«). Deres søn hed Frederik Gotfred Pedersen (1829-1886), og ved opdelingen af fiskernes fælleslod i 1894, står hans enke Margrethe endnu som ejer af ejendommen Ved Stranden 9.

Margrethes søn, fisker Christian Cornelius Pedersen (f. 1868), kaldet »Christian Frederiksen«, var gift med Hans Christiansens datter Inger Oline. Deres datter Marie, der var født 1895, skal have sagt: »Jeg er født i vandet, men huset er der ik' mer!« Det gamle stråttækte hus gik »i stranden« det år hun blev født. Der blev snart efter bygget et nyt stenhus i forsvarlig afstand fra havet. Marie fik i 1929 skøde på ejendommen, hvor hun holdt hus for sine fire ugifte brødre, fiskerne Sigfred, Hans, Anker og Christian Pedersen.

Deres yngre broder, fisker og strandfoged Erik Cornelius Pedersen (1909-1985), var flyttet til Anders Christiansens hus (Hulvej 14). Hans kone var i sin tid bestyrer af »Sæbehuset«.

Ved Stranden 11

Peder Corneliussen (1804-1882), var søn af fisker Cornelius Christensen i Rågeleje, og gift med Arine Andersdatter. De fik i 1854 skøde på huset Ved Stranden 11, men måtte i 1868 søge om skattefrihed, da det var »gået i stranden«. Et nyt hus, »Gammelgaarden«, blev opført på grunden og siden beboet af deres søn Niels Pedersen (1850-1915), der i 1873 var blevet gift med Mariane. Niels Pedersen havde i sine unge dage været været skibstømrer, og han fortsatte med lidt bådebyggeri samtidig med fiskeriet. Efter signende præsterede han at gå til København med trillebør for at sælge fisk. Det var dengang almindeligt at gå de lange veje til fods. Det erindrer fisker Hjalmar Pedersen eksempler på: »Når mor og jeg gik over for at besøge hendes forældre i Store Lyngby« (på den anden side af Arresø), og »Han havde så lange ben, at han gik til Hundested hurtigere end vi andre ku' sejle!«

Niels og Mariane udlejede om sommeren deres hus til landliggere og fiskerfamilien blev venner med sommergæsterne, der kom igen år efter år. Efter Niels Pedersens død blev »Gammelgaarden« solgt til slagter Iversen fra København, som i nogle år drev pension »Højbohus«. I sin tid, ved udstykningen af bøndernes fælleslod, havde Niels og Mariane købt et stykke jord syd for Hans Orlriksvej, hvor de havde anlagt en kartoffelmark. Da Oline, deres datter, var blevet gift med Ingemann Hansen (1896-1963) fra »Grethes skarpe hjørne«, fik de unge lov at bygge på »støket«. Tømrer Niels Ingemann Hansen (1926-), Hovedgaden 90, er deres søn.

Mariane og Niels Pedersen med børnene Margrethe, Peder Cornelius og Oline. Fotograferet foran »Gammelgaarden« 1898.

Husene Ved Stranden 13-15.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Ved Stranden 13-15

I huset Ved Stranden 13 boede fisker Jacob Larsen (f. 1754). Hans søn Jørgen Jacobsen (f. 1805), der også var fisker, havde allerede som 29årig sin 80-årige fader på aftægt. Jørgens ældste søn i ægteskabet med den 11 år ældre Ane Marie Larsdatter var fisker Lars Jørgensen (f. 1825), der overtog huset, efter at være blevet gift med Anne Cathrine Larsdatter. Ved delingen af fælleslodden 1894 står han endnu som ejer og ved folketællingen 1911 bor han stadig i sit hus, men nu på aftægt hos sønnen Jørgen Nielsen Larsen (1857 -1938), der i 1891 havde bygget »det nye hus« vinkelret på stranden, tæt forbundet med det gamle. Jørgen Nielsen Larsen var gift med Hanne Marie (»Handle Marie«), der i det nye hus gav husly til en luthersk missionsk søndagsskole.

I det gamle hus boede nu datteren Anna, der var gift med gartner Oluf Munkhaus Petersen. De fik 11 børn.

Efter Jørgen Nielsen Larsens og Hanne Maries død beboedes det nye hus af Annas broder, fisker Jens Larsen (»Jens Lausen«). Hans kone som også hed Anna, dreven overgang vaskeri. Jens og Anna havde kun et barn, »lille Jens«, men de påtog sig også at opfostre Erik, et af Oluf og Annas 11 børn. I 1963 solgtes det nye hus til byboere.

Næste generation, Anna og Olufs datter Edith og hendes mand Poul Jørgensen overtog det gamle hus. Det ligger så tæt ved havet, at en del af haven »gik i stranden« under en storm, vistnok 1922.

I midten af forrige århundrede lå der ifølge gamle kort endnu et hus nedenfor Hyrdebakken, ca. 50 m øst for Jacob Larsens hus. Det gældende matrikelkort angiver på dette sted en ubebygget, kommunalt ejet parcel.

11868 var der 2 fiskere fra Tisvildeleje, som fik eftergivet deres skat, fordi de havde mistet deres huse. Den ene var som tidligere nævnt Peder Corneliussen, den anden var Hans Jacobsen, og da Jacob Larsen havde en søn af dette navn, kan der næppe herske tvivl om, at det er ham, der har haft sit hus ved siden af faderens. Efter at stormen havde taget det, opgav man åbenbart at bygge på den smalle strimmel jord ved strandbredden.

Under den 20. januar 1835 har strandfoged Ole Nielsen ført til protokols: »At Fiskerne Peder Corneliussen, Cornelius Corneliussen, Peder Jacobsen og Jørgen Jacobsen af Tisvildeleje havde købt en Fiskerbaad for den af det Høikongelige Rentekammer dem naadigst forundte Gave 40 Rigsbankdalersedler, det bliver herved bevidnet«.

Ligesom de 4 fiskere dengang i fællesskab har måttet beslutte at søge rentekammeret om hjælp, har en fælles planlægning og udførelse af arbejdet altid været en selvfølgelighed i fiskernes hverdag.

Familierne har hver for sig ejet og vedligeholdt deres garn, men båden var de oftest flere om. De nødvendige fælles beslutninger og det tvungne langvarige samvær på havet krævede, at man indordne de sig under et fællesskab, der igennem generationerne blevet særpræg eller en tradition, som det var vanskeligt for udefrakommende at trænge ind til.

Om efteråret, når sildestimerne passerede Øresund, var der nogle hektiske uger med travlhed i fiskerlejet og langvarigt fravær på havet.

Det blev således selve fiskeriets betingelser, der afspejlede sig i det lille samfunds isolation. Det nære slægtskab mellem familierne og bofællesskabet mellem generationerne blev en styrke.

Erhvervsfiskeriet fra Tisvildeleje ophørte 1978.

Efterskrift

Fiskerfamilierne benyttede sig kun sjældent af pen og blæk. Der foreligger ikke tilgængelige personlige breve eller optegnelser, der, som førstehåndskilder, kunne kaste lys over dagliglivet i et nordsjællandsk fiskerleje i forrige århundrede. Anders Uhrskovs udførlige beretning om Ingeman Hansen, der her er gengivet i uddrag, er baseret på en mundtlig overlevering.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Folketællinger, kirkebøger, skøder og tingbøger har givet en del tørre oplysninger, der heldigvis har kunnet suppleres med mundtlige beretninger og fotografier, der gør det muligt at orientere sig blandt beboerne i de gamle fiskerhuse igennem flere slægtled.

Redegørelsen omfatter fortrinsvis personer, der har haft tilknytning til fiskeriet i Tisvildeleje. Som følge af denne afgrænsning omtales somme tider kun nogle af en stor søskendeflok. Denne udvælgelse er kritisabel, men den har været nødvendig. Personlige meddelelser er indhentet fra beboere i Tisvildeleje. Jeg bringer Poul Christiansen, Rigmor Faarup, Niels Ingemann Hansen, Inger Nielsen, Ellen Olsen, Hjalmar Pedersen, Liv Tvermoes m.fl. min hjerteligste tak for beredvillig hjælp.

Kilder

- Folketællinger 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1880 og 1911.
- Ejnar Larsens manuskriptsamling, I-v. Helsing lokalhistoriske arkiv.
- Kirkebøger 1815-1936.
- Opgørelse i Dødsboet efter Fisker Anders Corneliussen af Tisvildeleje. 24. December 1930.
- Personlige meddelelser fra beboere i Tisvildeleje.
- Realregistrene for Kronborg vestre birk.
- Anders Uhrskov: Fra Stavnsbaand til vore Dage. Skildringer af Nordsjællands Kulturhistorie. 2. Bd. Handel, Haandværk og Fiskeri. Frederiksborg Amts historiske Samfund. Aarbog for 1939, pp.121-133.
- Tisvilde. Vejledning og Oplysning for Lystrejsende. Udgivet af Turistforeningen for Tisvilde og Omegn. I kommission hos Albert Jensens Boghandel, Frederiksværk 1911, pp. 32.

Om Tisvildeleje, Tisvilde Overdrev

- og nogle landliggerses bosætning

Af Michael Pers

Da rigshofmester Povl Laxmands slægt i 1560 valgte at opgive Asserbo slot mod i stedet at få forleningen af Bekkevold i Skåne, kom Asserbo ind under Kronen. Ved den lejlighed blev der fremstillet en fortegnelse over alt det gods Asserbo ejede. I registret forekommer stednavnet Saltbooleye (senere stavet Saltbodleje) med 16 »boder«, småhuse, hvoraf der årligt svarede 8 tdr. saltet torsk og 8 tdr. tørret kuller. Da torsk og kuller fortrinsvis fanges om vinteren, må bodeme formodes at have været beboet af fiskere året rundt.

Saltbodleje antages at have været det oprindelige navn for stedet, men på et kort fra 1787 benævnes det Tidsvilde Fiskerleje. Kortet (se side 4) viser tydeligt den tidlige bebyggelse, som næsten uforandret kan genkendes.

Fisker Peder Gudmandsen med sønnen Jens Pedersen og børnebørn. Fotograferet i 1900 af Theodor Haarløv.

Indtil slutningen af forrige århundrede var Tisvildeleje kun disse 12-14 huse, der lå ved havet neden for strandbakkeme. Mod vest strakte skoven og flyvesandet sig milevidt, så fiskerne kun havde naboer mod øst, folkene på Kildegården, Dyrekærgård, Vieholmgård, Stuebjerggård og dem i Tisvilde By.

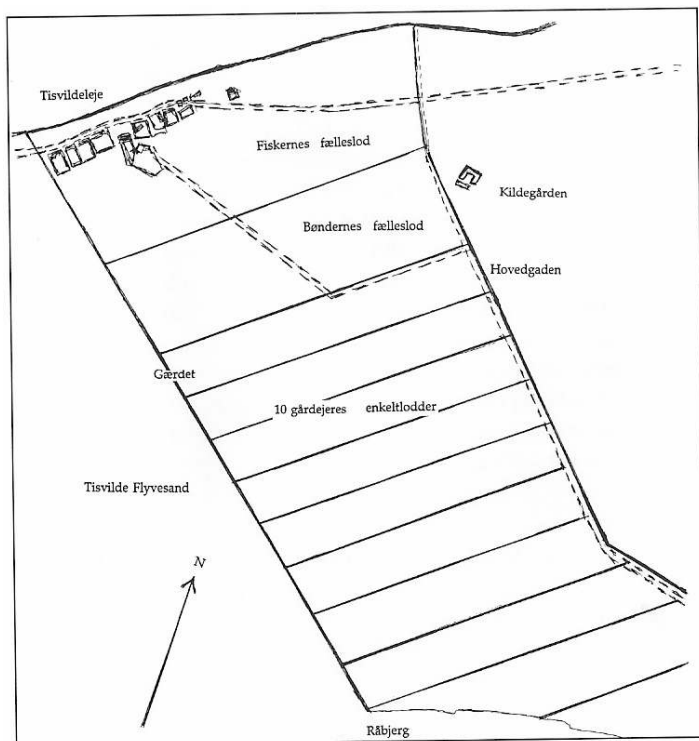
Fiskemes isolerede og ensformige tilværelse gav grobund for overtro og varsler. Fisker Hjalmar Pedersen (1913 -) kan bekræfte, at det betød uheld at møde en kvinde, når man var på vej til fisken: »Når de købte garnene til båden og mødte et kvindemenneske, kunne de lige så godt vende om!«. »Det var bedst at sætte gam om søndagen, onsdag-torsdag var det ringeste«. »Når Hesseløv svæver, bliver det nordenvind«.

Sandflugten var blevet dæmpet ved den mindeværdige indsats 1724-38, men den nyplantede skov havde hårde kår. Kvæget på græs drev omkring hvor det ville og ved at æde beplantningen øgede det risikoen for ny sandflugt. Man ind-

forskrev 3 hyrder fra Jylland, og hjalp sig med dem 1738-46, hvorefter det blev pålagt »sandvogteren« at holde kvæget ude. Men det var jo lettere sagt end gjort, og i løbet af 1773 og de følgende år blev det delvis ødelagte jorddige ombeplantningen udskiftet med et stengærde.

Det hårde arbejde med bygningen af stengærder var pålagt bønderne, og som vederlag fik hver af gårdmændene 6 læs lyng (senere 6 læs ved) årlig og afslag på 4 Rdl. i skatter.

Endnu i 1792 var forholdene dog, trods alle anstrengelser, stærkt kritisable. Gærdet var gennembrudt 23 steder og »uventet af vedkommende« påtruf man hele hjerde af kvæg inden for indhegningen. Men bevoksningen havde alligevel fået så godt fat, at man i 1793 kunne udskifte sandflugtsinspektøren med en førstinspektør og sandvogteren med en skovfoged.

Tegning efter kort fra 1814 visende skovgærdet og den nye opdeling i fælleslodder og enkeltlodder.

Det var lykkedes gradvis at udvide det beplantede areal, så skoven omkring år 1800 imod øst nåede til det gærde, der fra Råbjerg følger Gærdevej til Brantebjerg: Det store område mellem Brantebjerg og Tisvildeleje, dengang kaldet Tidsvilde Flyvesand eller Tidsvilde Overdrev, var bevokset med marehalm, græs og lave vækster, der bandt sandet. I 1809 fandt man, at jordbunden var forbrødet så meget, at området burde tillægges skoven med henblik på beplantning.

Da kreaturerne imidlertid stadig skulle have græsningsmuligheder, valgte man at dele Overdrevet med et snorlige stengærde fra Råbjerg til Tisvildeleje, således at den store vestlige del indlemmedes i Hegnet, medens den mindre østlige del fortsat kunne anvendes til græsning. Da det forekom uovekommeligt at bygge gærdet tilstrækkelig højt, gravede man uden for gærdet en grøft, 2 alen bred, som skoven stadig mener at have hævd på! Som noget nyt blev græsningsområdet opdelt i lodder. Ude ved kysten på bakkeme omkring Lejet fik fiskerne en fælleslod, hvoraf hver havde ejendomsretten til 1/12. Bønderne fik også en fælleslod, der grænsede til fiskemes, medens 10 gårdejere fik ejendomsret over smålle enkeltlodder, hvis indbyrdes skel svarerede til forløbet af de nutidige veje i området.

For den unge generation af fiskere må det have været en nærliggende tanke at få lov at bygge eget hus på familiens andel i fælleslodden, så de kunne få foden under eget bord i stedet for under trange kår at dele bolig med forældrene. Men der skulle først spares op, og tilladelse til udstykning lod vente på sig. Der var dog to undtagelser. I 1867 havde fisker Ingeman Hansen (1837-1913) bygget sig et beskedent hus, Vængevej 35, ved skellet mellem fiskernes og bøndernes fælleslodder, og fisker Gudmand Jensen (1860-1944) byggede i 1886, tæt ved de gamle huse i fiskerlejdet, Hovedgaden 94, på en del af familiens andel i fællesloddet. Den næste der byggede var strandfogeden.

Den direkte årsag hertil var, at toldtaten i 1891 oprettede en opsynspost for kyststrækningen mellem Liseleje og Rågeleje. Johan Martin Nielsen (1848-1925), der var ejer af Tisvilde Krø og søn fra Fogedgården i Tisvilde By, søgte og fik ansættelsen som opsynsmand og strandfoged med en årlige gage på 600 kr og forpligtelse til at lade sig opføre en bolig ved Tisvildeleje. Hvad kunne da være bedre egnet end Måjbakken, dvs. den del af fiskemes fælleslod, der lå nærmest skoven og som havde det frie udsyn over Stenørkekrogen, stranden, og havet fra Sjællands Odde til Kullen? Det forholdt sig tilmed så heldigt, at ejeren af den pågældende 1/12 af fællesloddet var Johan Niensens svoger, fisker Anders Cornelius sen (1848-1930), der var villig til at sælge.

Byggeriet blev straks sat i værk, selvom købekontrakten på den 5000 m² store parcel først blev underskrevet 1893, efter at huset var færdigbygget. I 1896 forelå der udstykningstilladelse, så det endelige skøde kunne udstedes.

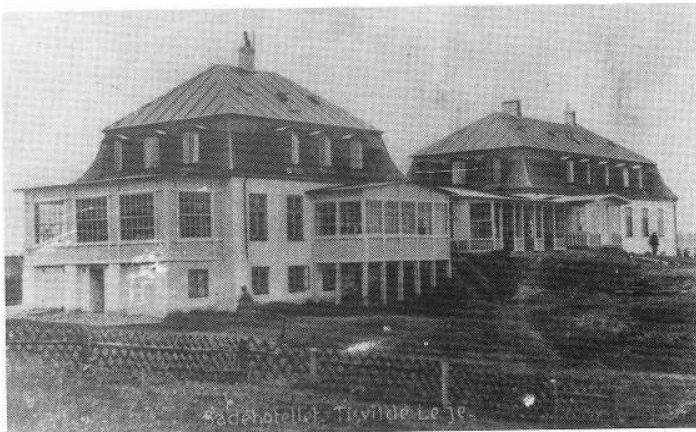
I mellemtiden havde muremester Ferdinand Kielberg (1838-1911) fra Hillerød erhvervet den nordøstlige del af fiskernes fælleslod, kaldet Hyrdebakken, hvor han i 1895 med V. Thaning Holck (1856-1936) som arkitekt, lod opføre et ståteligt badehotel. Det var en dristig disposition at bygge et stort hotel på dette øde sted, hvor der kun fandtes de gamle fiskerhuse neden for bakken og nogle få gårde og enkelte småhuse spredt over de vidtstrakte, forblæste og sandede græsningsarealer. Hotellet måtte have eget elektricitetsværk og en vindmølle til op-pumpning af vand, og transportforholdene var primitive. Først 1897 besluttedes det, under Kielbergs medvirken, at føre Gribskovbanen frem fra Kagerup til Helsingør. Under bygningen af hotellet havde transporten af materialer været et problem, som måtte løses ved hjælp af pramme, der lagde til ved en interimistisk

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1992

anløbsbro på stranden neden for bakken.

Den initiativrige muremester Ferdinand Kielberg, fotograferet 1890.

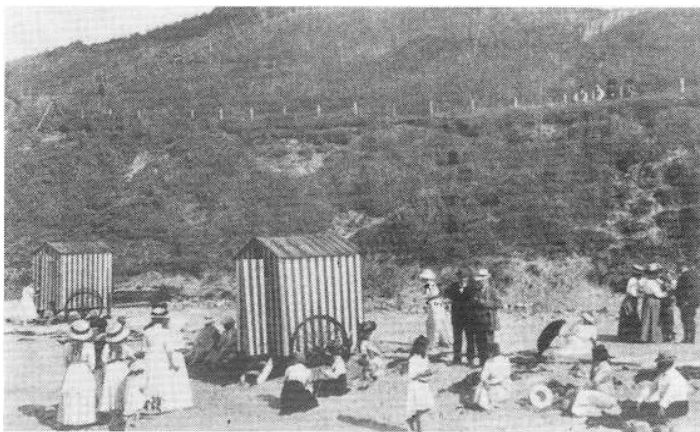
Badehotellet ca. 1900.

Det skulle vise sig, at Kielberg havde set rigtigt. Udsigten over havet var formidabel, og baderejser til kursteder i Europa florerede. Det helsebringende badeliv kunne nu kombineres med en hidtil upåagtet mulighed for kontakt med en særpræget dansk natur, tilmed i rimelig afstand fra hovedstaden og under komfortable forhold. Det nye hotel blev beundret. I bladet »Hver 8. Dag«, juli-sept. 1897, kunne man under rubrikken »Langs Kysten« læse: »Efter at være kommet igennem Tisvilde By, høiner Terrænet sig, indtil Toppen er nået af de tildels græs-

Om Tisvildeleje, Tisvilde Overdrev

- og nogle landliggers bosætning

klædte Brinker ved Havet. Fra disse overskue s paa een Gang Strandbredden, Fiskerlejet og Havet, ligesom den mægtige Skov, og man fængsle s af den stor-slæde og maleriske Natur. Med rette blik paa disse Omgivelser er da ogsaa i 1895 det anseelige i Empirestil byggede Hotel opført på ovennævnte Brinker. I den forreste store Bygning er der i Stueetagen høie og rummelige, med megen Smag udstyrede Restaurationslokaler med Billardværelse og Veranda, medens Gjæsteværelserne ligger i Etagerne ovenover. Denne Bygning er forbundet med en anden, endnu større Pensionatsbygning. Forbindelsen imellem disse tilvejebringes ved den mellemliggende høie og luftige Spisesal, med Vinduer baade ud mod Vandet og Landet. I Pensionatsbygningen findes 70 smukt monterede Værelser«.

Hotellets gæster nyder strandlivet.

Ved siden af hotellet lod Kielberg opføre et sommerhus til sig selv og sin store familie. Hustruen Caroline Florentine (kaldet »Flora«) f. Olsen (1843-1923) fødte ham 11 børn, hvoraf de 7, der nåede voksen alder, skaffede Ferdinand og Flora 17 børnebørn. Foruden hjemmet i Hillerød med megen selskabelighed styrede Flora Kielberg med stor dygtighed husførelsen på Tisvilde Badehotel.

Allerede i sommeren 1895, inden det endelige hotel var fuldt udbygget, indfandt de prominente gæster sig. Blandt gæsterne den første sommer kan nævnes en fransk litterat Mathly, fru Anna Rothe (1850-1937) med to døtre, tidligere intendant ved Det kongelige Teater, etatsråd F. I. G. Bemer (1823-1914) med to døtre og kommitteret ved Statsbaneme Theodor Haarløv (1878-1952) med hustru og to sønner. Familien Haarløv blev så betagne af stedets natur, at de under sommeropholdet, d. 13. august 1895, købte en byggegrund på Majbakken ved siden af strandfogeden. Derefter blev Kielberg bedt om at udfærdige forslag til et hus på grunden. Han spildte ikke tiden, allerede en uge senere forelå et skriftligt tilbud, som accepteredes. Familien Haarløv kunne derfor i sommeren 1896, som de første »københavnere« flytte ind i deres eget sommerhus i Tisvildeleje. Dette hus, der brændte 1925, blev prototypen for andre huse med udsigt over havet, som Kielberg de følgende år byggede til feriebølg for bl.a. sagfører Pøter Baumann (1841-1910), professor, dr.jur. Carl Torp (1855-1929) og professor, dr.phil.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1992

Hans Olik (1862-1924). Haarløv gav 4334 kr for huset, Olik 4380, så der var tale om en slags typehusproduktion til fast pris.

De to sommerhuse på Majbakken, som Kielberg byggede 1895-96. Bemærk tagrykkens nordiske« stil. Nedenfor fiskerhus bygget på fælleslodden kort tid efter. Foto 1912.

De unge fiskere må have indset, at hvis dette byggeri for tilflyttere fortsatte, risikerede de at miste deres naturlige arveret til fælleslodden. Ingeman Hansens' søn Peter Christian Hansen (1865-1910) byggede i 1892 på hjørnet af Vængevej og Hovedgaden. Jørgen Christiansen (1862-1941), en søn fra det der senere blev kaldt »Bådebyggerenshus«, realiserede i 1898 drømmen om eget hus, ved at bygge »Nordly« neden for Sortebacken. I denne lavning mellem bakkerne opførtes der i de følgende år en samling næsten ens fiskerhuse. De hvidkalkede huse var tækkede med røde tegl, der var prægede med et karakteristisk mønster. Alle disse huse havde et udhus, hvortil familien flyttede, når hovedhuset blev udlejet til sommergæster.

Kielbergs huse var andelejedes. De havde ligesom strandfogedens, nordiske træk som husene i Vallekilde (Martin Nyrop, 1884). I 1901 solgte familien Haarløv deres hus på Majbakken til en slægtning, direktør på Gamle Carlsberg, Rudolph Koeføed (1862-1924). Huset blev overtaget med indbo, så der blev udfærdiget en inventarliste, der fortæller lidt om husordenen i en sommerbolig i de dage:

Herskabssejle med Skraa- og Fodpuder	5 styk
Pigesejle med do.	2 styk
Enkelte Servanter med Stel	3 styk
Dobbelt Servanter med Stel	1 styk
Spildepande	4 styk
Vaskebord med Stel i Pigekammeret	1 styk

Blandt »Glas og Porsellain«:

Sovekammerkaffer med Glas	5 styk
Kaffekopper	Par 12
Thekopper	Par 6
Pigethekopper	Par 6

Om Tisvildeleje, Tisvilde Overdrev

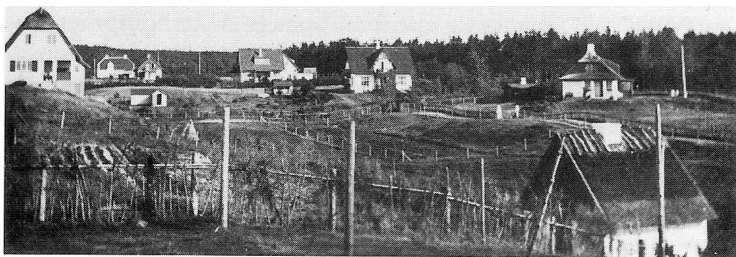
- og nogle landliggerses bosætning

Afkøbekontrakten, der blev skrevet i forbindelse med overtagelsen af huset på Majbakken', fremgår det: » At der er forbeholdt Grundens tidligere Ejer, Fisker Anders Corneliussen, Ret til at benytte Arealets Skraaning til Græsning af Faar, samt at Ejeren af »Tisvilde Badhotel«, Murermester F. Kielberg ved Deklaration af Juli 1896 har forpligtiget sig og fremtidige Ejere af nævnte Badhotel, til at levere Villaen godt og rigeligt Vand, fra det af ham for tiden tilhørende Badhotels Brønd, ved sammes Pumpeværk, gennem en særlig Rørledning, ført til Villaens Køkken, dog at Rørledningens Vedligeholdelse paahviler Villaens Ejer«. Rudolph Koefoed og hans efterkommere fik »godt og rigeligt« vand gennem denne rørledning, indtil vandforsyningen blev overtaget af Tisvilde Vandværk (1936). Da hotellets vindmølle med pumpeværket var beliggende herved en kilometer fra huset, var det et både bekosteligt og diistigt arrangement.

Et andet vidnesbyrd om Kielbergs format kan læses i referatet fra Vejby-Tibirke sogneråds møde den 3. august 1895: »Et Andragende fra Fiskeme paa Tisvilde Leje om Hjælp til en Fangearmeller Høfter bilagt et Tilbud fra Kielberg om at ville indbetale 500 Kroner i Kommune Kasse saafremt Sogneraadet giver mindst et lignende Beløb til omhandlede Foretagende. Sogneraadet beslutter at give 600 Kroner i omhandlede Øjemed«.

Der skulle dog, trods Kielbergs generøsitet, gå endnu en halv snes år før fiskerne fik »Bølgebryderen« (1906-07). Fiskernes fælleslod var af flere grunde blevet udstykket før det bagved liggende Overdrev. Dels var det her udsigten over havet fandtes, dels havde fiskerne mere brug for penge end for jord. Gårdmændene var bedre stillet og de havde større behov for græsningsarealerne, så de tøvde med at udstykke deres lodder. Adkomst til andel i bøndernes fælleslod overgik dog, ved arv eller salg af ejendomme i Tisvilde By, til personer, der ikke havde brug for græsningsarealer og som var villige til at sælge.

I 1894 overdrog forstanderen på drengehjemmet Godhavn, Axel Frydensberg (1851-1917) sin andel til fisker Ingeman Hansen der, som nævnt, allerede 1867 havde bygget sit ensomt beliggende hus på grænsen mellem de to fælleslodder. I 1899 overlod Ingeman Hansen huset og den tilkøbte jord til sin svigersøn fisker Erik Pedersen (1852-1935), der boede der til sin død.

Udsigt fra Sortebakken mod skovbrynet. Det lille stråttækte hus i forgrunden er Julius Gjellerups »Musikhus«. Ved skovgården »Det hvide hus«, efterfulgt af Tybjergs, Trolles, Philipsen-Prahms og Munk Plums. Længst mod venstre Gardes og nedenfor begyndelsen til Ida Tvedes lille hus. Foto 1918.

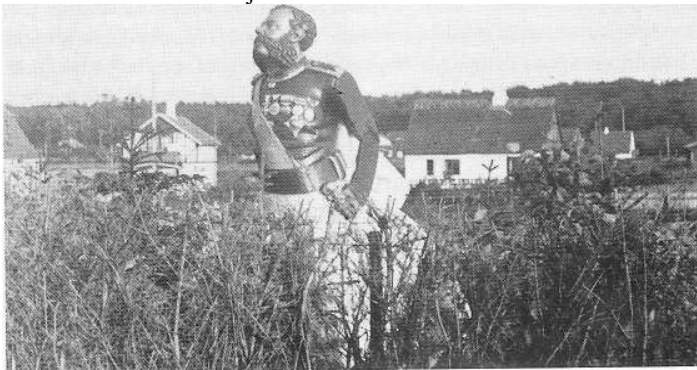
»Gamle Erik« holdt bier, og det var spændende at se ham røgte sine stader, iført bredskygget stråhat, beskyttelsesnet og langpibe. Allerede få år efter overtagelsen af ejendommen stod det imidlertid Erik Pedersen klart, at han havde fået

mere jord end han havde brug for, så han solgte i 1904 en langstrakt parcel langs skovgærdet til malerinden Louise de Richelieu (1854-1933), som byggede »Det hvide Hus« tæt ved den forreste af gårdmændenes enkeltlodder. Derved blev hun nabo til kriminalassessor, senere højesteretsdommer Erland Tybjerg (1863-1925), der allerede i 1900 havde bygget tæt ved skoven på en storsmuk parcel udstykket fra Kildegårdsens lod, der omfattede området mellem nuværende Vængevej og Julsgårdsvej. Ejendommen blev senere overtaget af sønnen, dispachør Niels Tybjerg (1897-1965) og hans franskfødte kone Jeanne, som med sit sydlandske temperament blev en kendt skikkelse i sommerlandet. Var man i biografen med børnene, kunne man, hvis filmen udartede, opleve at høre et råb igennem mørket: »Mais c'est trop fort - c'est trop fort pour les enfants!«

I århundredets begyndelse, da der ikke var flere byggegrunde med havudsigt at få i Tisvildeleje, blev det naboskabet til Hegnet, der især lokkede tilflytterne. Der blev i disse år langs skovgærdet bygget en række store solide huse, hvis ejere fortrinsvis var jurister og læger. I 1907 var der på parcellen ved siden af Tybjergs bygget et sommerhus, der ejedes af Asta Marie Akeleje Berg, g.m. fuldmægtig Steffen Berg. I 1915 blev det overtaget af dr. med. Axel Trolle (1863-1925), der efter en betydelig udvidelse gav det navnet »Trollehus«. Det kom til at udmærke sig ved at være det første hus på egnen, som fik installeret WC

med septiktank og en stor vandbeholder oppe på loftet, hvortil der daglig pumpedes vand fra brønden. Efter sigende fandt den dertil engagerede fisker dreng indretningen aldeles tåbelig!

Axel Trolle var gift med Vita f. Ingerslev. Deres 6 børn blev navngivet efter alfabetet, så ingen skulle være i tvivl om rækkefølgen. Det varingen tilfældighed, at familien slog sig ned i Tisvilde, for børnenes morfader kriminaljustitiarius Vitus Ingerslev (1838-1923) havde siden 1902 haft sin sommerbolig i Tisvilde Lunde, og hans broder øtatsråd Frits Ingerslev (1842-1924) havde siden 1912 boet i »Maistuen« på Hegnsvej. Her var han nabo til en anden fremtrædende jurist, professor i strafferet, dr.jr. h.c. Otto Haraldsen Krabbe (1872-1951), der havde købt grunden ved skoven som ung og underskrevet skødet den 24. december 1903, så det kunne blive årets julegave til familien. Siden har den hvide skovlåge været prydet af en lille rødmalet krabbe, der dengang viste, at det var her »Krabbeme« havde hjemme.

Gallionsfiguren på hjørnet af Skolestien og Solvangsvej.

Ved siden af Axel Trolle byggede endnu en læge. Lodden tilhørte Fogedgården, hvis ejer i 1912 solgte parcellen nærmest skoven til justitsråd Emil Zuschlag, der få dage senere, for det dobbelte beløb, videresolgte den byggegrund til læge Frederik Philipson Prahm (1868-1930). Også andet tyder på, at der i disse år har været tilløb til grundspekulation. To nabo grunde, der ligger ud for den store lysning i skoven, »Hegnsmændens mark«, var opkøbt af aktieselskabet »Tisvilde«, da de 1915-17 blev videresolgt til henholdsvis grosserer Poul Munk Plum 1883-1934) og stiftprovst Henrik Hoffmeyer (1865-1924).

I nærheden, på Solvangsvej byggede cigarfabrikant Carl Bendixen (1891-1982) i 1934 et hus i en etage, hvad der dengang var usædvanligt i Tisvilde. Familiens fire børn, har fra deres badehus ved nedgangen til »Bømevand« , gennem en menneskealder taget livlig del i Tisvildelæges badeliv. Den store hjørnegrund ved Nordhusvej blev 1919 købt af generalkonsul Hjalmar Hartmann (1870-1945), der ved en sammenlægning af flere parceller skabte mulighed for at placere det store stråttækte træhus tilbagetrukket på et lidt forhøjet plateau, der sikrer et udsyn mod syd over den smukt beplantede grund med lysningen i skoven som baggrund. Mange vil huske, at Hartmann i en årrække havde anbragt en stor flot gallionsfigur i buskadsen på hjørnet af Skolestien og Solvangsvej. De lokale blade bragte jævnlig indignerede læserbreve fra folk, der i tussmørket var blevet forskrækkede ved at føle sig iagttaget af figuren med dens barske ansigts-træk og store sorteskæg.

Langs Nordhusvej etableredes en ubrudt række af boliger til nye sommerhusejere: Skoledirektør, dr. phil. Niels Bang (1857-1934), overkirurg, dr. med. Otto Mikkelsen (1895-1960), praktiserende læge August Hübschmann (1874-1939), matematikeren, professor, dr. phil. Frederik Fabricius-Bjerre (1903-1984), nyrefysiologen, dr. med. Jens Bing (1906-1980), civilingeniør Sverre Malm (1885-1947) og universitetssekretær Povel Fønss (1878-1959). Flere kunne nævnes, men billedet er klart: Nordhusvej blev erobret af belæste byboere med sans for den omgivende naturs store værdier. Grundene blev ikke forsøgt udlagt som haver, men bevaret som »naturgrunde«. De øvrige lodder på Overdrevet blev i disse år bebygget på lignende måde. Hvert hus har sin historie og sine historier. Fiskelejet havde i løbet af 10-15 år ændret karakter, så det blev kernen i en bebyggelse, der dels husede lokalbefolkning, dels nye sommerhusejere, hotelgæster og endelig byboere, der lejede sig ind for sommeren. Mønsteret var næsten som det skulle blive fremover, blot manglede det siden så almindelige fænomener, at byboere købte huse af de lokale. De første var dr. med. Alfred Pers (1865-1928) og Camilla f. Bramsen (1879-1964), der i 1912 købte strandfoged Johan Nielsens ejendom på Majbakken.

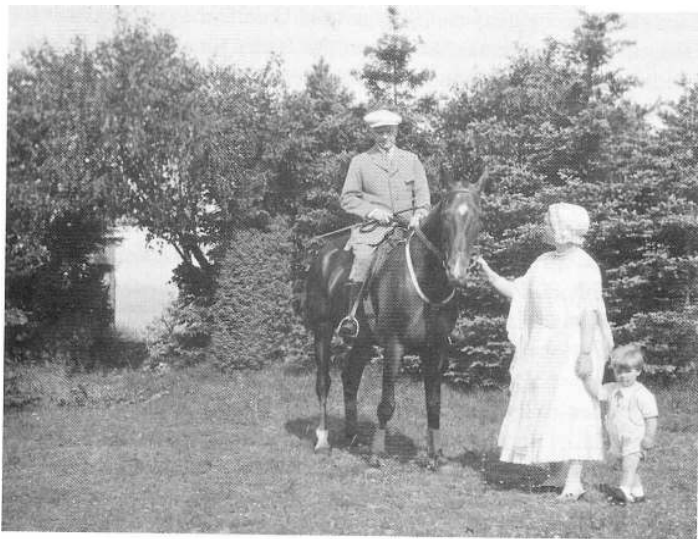
For begge parter betød det skelsættende forandringer, hvis forudsætninger beskrives så levende af de involverede, at de fortjener at blive gengivet med deres egne ord. Johan Nielsens søn Niels Nielsen (1879-1947) skriver: »Opførelsen af Huset husker jeg så godt; det var et af de værste Byggeforetagener, jeg mindes. Det påbegyndtes i 1891, men ved Haandværkemes utrolige Smølen, blev det ikke fuldført før efter to aars Forløb. Den 23. juni 1893 blev min Søster født, og den 13. Juli s. A. døde min Moder. Dette var et frygteligt Slag for min Fader. Jeg husker, hvor hans kønne brune Haar og Skæg i Løbet af forholdsvis kort Tid blev graasprængt. Den gamle Krø blev solgt 1894 (den brændte en Januar dag 1902). Fader, jeg og den lille Johanne flyttede nu ud i Huset ved Tisvildeleje. Vi havde

faaet en ældre Husbestyrerinde, som var hos os i 38 Aar. Herude i Huset, som efter en nærliggende Kæmpehøj blev kaldet »Tornen«, levede Fader saa en forholdsvis ensom Tilværelse. Der kunde undertiden i hans Natur forekomme en underlig Stejthed og Utilnærmelighed, der bevirkede, at han havde ondt ved at komme i Kontakt med Fiskerbefolkningen, paa faa Undtagelser nær; men til Gengæld er denne Befolkning en Slags Mennesker der lever under en anden Psykose end Folk »inde i Landet«. Dejligt var der ude paa »Tornen« i hin Tid. Den forholdsvis uberørte Natur, den dybe Fred, den vide Udsigt over Landet, over det store tyste Tisvilde Hegn og den vældige Havflade, som Kattegat fremviste for øjet, hvad enten det en Sommeraften under Småbølgerne klukkende Leg favnede den synkende Sol, hvis Straaler dannede en gylden Landevej fra Strandbredden og ud til den yderste Kiming i Horisonten, eller det en Sen-Oktober kvæld, under en forrygende Brandstorm af Nordvest viste Tænder - alt virkede betagende eller storladent efter sin Art. Trods den vidunderlige Naturskønhed, trods Freden og Roen og de idylliske Forhold i den ydre Ramme om dette Elysium, var der tre Ting, som bevirkede at Fader aldrig grøede rigtig fast herunde. Den ene var Moders Død. Erindringen om denne begivenhed vedblev for ham at kaste sin mørke Skygge over Stedet. Den anden var den ret skarpe Isolation Huset indtog ved sin Beliggenhed, og sidst men ikke mindst, Savnet af aandsbeslægtede Mennesker til at udveksle Tanker med. Aarene gik og Tiderne svandt indtil vi naaede Høst 1901, Farbroder (ejeren af Fogedgården) døde. Det var en haard mørk Tid at komme igennem. Et Aar stod Gaarden som Dødsbo, men saa skulde der træffes en afgørelse om det gamle Hjems Skæbne. Denne Beslutnings Virkeliggørelse kostede Fader en forfærdelig Sjælekamp.

Skønt han manglede lyst og evner for landbruget, lod Johan Nielsen sig dog gården tilskøde i 1902, for at bevare den i slægtens eje. De følgende 10 år boede han enten der eller på »Tomen«, hvorfra den stilsfærdige og tænksomme mand bestred sine hverv som toldopsynsmand og strandfoged. Knud Olrik (1899-1973) omtaler i sine erindringer fra disse år »Koeføeds hus« (det hus Kielberg i 1895 havde bygget på Majbakken til Theodor Haarløv), og fortsætter - og inde bag dette et helt anderledes, tilhørende Fogedgården i Tisvilde, hvor en stille, sagte talende, historisk indstillet søn som strandkontrollør havde til huse.

I sommeren 1912 havde familien Pers lejet Koeføeds hus på Majbakken. Det var det år en vidunderlig sommer, som for familien skulle blive bestemende for alle senere. Omovervejelserne forud for købet af nabohuset skriver Camilla Pers:

»1 Sommerens løb kiggede jeg ofte ind paa den store grønne Plads foran Strandfogedens Hus, og Udsigten fra Koeføeds gik henover hans Lyngbakker, saa jeg kun e ikke undgaa ofte at tænke paa det Hus og sammenligne de to Steder. De var uendelig forskellige; Koeføeds laa paa en Bakke med fri udsigt over Havet - tildels altsaa over Naboens Jord. Strandfogedens laa, trods de store frie Bakker, ganske gemt bag et Læbælte af Gran og Birk, saa man kun fra 1. Sal kunde seud over Vandet.

Drømmen vikeliggjort: Alfred og Camilla Pers med forfatteren på »Fiskerbakken« i sommeren 1923.

Bag Huset var der en 16 Aar gammel Have med mange Dværffrugttræer og Ribsbuske. Huset var ogsaa beboet om Vinteren og var derfor ikke med Havedør og den Slags Pjank, ligesom Udstyret var mørkt og vinterligt. Koeføds var et typisk Sommerhus og Udstyret broget og lystigt. De var ikke utilbøjelige til at vilde sælge og vi spurgte da Strandfogeden, om han vilde sælge os sine Bakker, saa vi kunde lægge dem til Koeføds Hus og eventuelt sælge noget fra. Han var en snurrig gammel Mand og han talte helst som en Bog. Hans Svar lod vente nogle lange Minutter paa sig. Saa sagde han: »Nej. Saalænge det staaer til mig, skal det ikke deles. Det hører sammen: Herude den barske vilde Natur og derude« (han pegede i Retning af Haven) »et lident Tomerose«. Senere har jeg ofte tænkt: Hvor havde han dog Ret den gamle!«.

Efter nogen planlægning om, hvordan huset kunne gøres luftigere og mere praktisk, blev det besluttet at give et bud på bygningeme og den udelte grund. Handlen blev afsluttet overgærdet og ejendommen fik navnet »Fiskerbakken«.

Fiskeme i Lejet ejede som nævnt de omkringliggende bakker, der blev befolket omkring åhundredeskiftet. Man har bibeholdt betegnelsen »Tisvildeleje« efter matrikelnummeret på de ca. 50 parceller, der ligger i det gamle fiskerleje og på den omliggende fælleslod, medens alle øvrige parceller i Tisvildeleje postdistrikt bærer betegnelsen »Tisvilde« efter matrikelnummeret.

Meget har forandret sig siden 1912. Hotellet måtte nedrives, erhvervsfiskeriet ophørte og byboerne overtog de fleste fiskerhuse. Der kommer tog hver time og bilismen flourer, alt er udstykket og ferieboligeme ligger tæt. Trods alt har det været muligt at opretholde den kontakt mellem den lokale befolkning og tilflytterne fra andre miljøer - der her er lykkedes så godt. Blandt de nuværende beboere af fiskerlejet og dets omgivelser er der en usvækket interesse for at beskytte det velfungerende kulturmønster og de omliggende naturværdier imod politisk og

økonomisk udnyttelse. Forhåbentlig vil det, gennem en fremsynet lokalplan, lykkes at bevare Tisvildelejes særegne miljø, så det vil kunne viderebringes til tiden der kommer, som vidnesbyrd om en kulturelt interessant samfundsudvikling, til inspiration og glæde for kommende slægter.

Kildehenvisninger

Christiansen, Poul: Personlige meddelelse.

Fiskelejegruppen: Fiskelejet i Tisvildeleje. Eget forlag. 1988, p. 1-21. Holm, Edvard: Sandflugtens dæmpning i Tisvildeegnen 1724-1738. Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1907. Udg. af Frederiksborg Amts historiske Samfund 1907, p.1-19.

Haarløv, Rudolph: Slægten Haarløv. Meddelelser i Tilknytning til Stamtavlen. Upubliceret.

Jensen, Mogens Tving: Tisvilde Klo. Vejby Tibirke Selskabets årbog 1983, p. 6-23.

Jørgensen, Lisbet Balslev: Danmarks arkitektur. Enfamiliehuset. Gyldendal. København. 1979, p. 90-93.

Kielberg, Ib: Personlige meddelelser.

Olnik, Hans: Tisvildeegnen i gamle Dage. Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1906. Udg. af Frederiksborg Amts historiske Samfund 1906, p. 1-59.

Olnik, Hans: Referat af professor H. Olniks Tale ved Asserbo 2Ys-08. Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1908. Udg. af Frederiksborg Amts historiske Samfund 1908, p. 101-111.

Olnik, Hans: Tisvilde og Omegn. Historisk Oversigt og praktisk Vejledning. Hagenups Forlag, København 1920, p. 1-64.

Olnik, Knud: Tisvilde i århundredets første tiår. Kultur- og Folkeminder 1964. Udg. af Nordsjællandsk Museumsforening 1964, p. 105-111. Malling, Elisabeth: Bibliografi over Tibirke sogn 1900-1970. Arkivforeningen. Helsingørskommunes lokalhistoriske arkiv, 1981.

Nielsen, Niels: Fogedgaarden i Tisvilde. En kort Oversigt over dens Historie og Slægter igennem de svundne Tider. Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1936. Udg. af Frederiksborg Amts historiske Samfund 1936, p. 78-96.

Pedersen, Hjalmar: Personlige meddelelser.

Pers, Camilla: Mit Ægteskabs Historie. Upubliceret.

Stuckenberg, Theodor: Langs Kysten. » Hver 8. Dag«. Juli-Sept. 1987, p.25-27.

Uhrskov, Anders: N. Nielsen, Tisvilde, og hans slægt. Kultur- og Folkeminder 1953. Udg. af Nordsjællandsk Museumsforening 1953, p. 25-37.

Et Sommerhus i Tisvilde

- erindringer fra barndom og ungdom

Af Bent Barfod

Stiftamtmand i København, kammerherre Emil Ammentorp havde i 1904 bygget sit hus på den vej, der nu fra »Købmandshuset« fører ind i Tisvilde Hegn. Huset kaldes MEA = Mathilde og Emil Ammentorp, lokalt udlagt som »Manden er Amtmand«, Mathilde Ammentorp var en søster til min mormor, og min mor, Inger M. Barfod, f. Hammer (1884-1967), fik under besøg i Villa MEA lejlighed til at lære Tisvilde at kende,

På samme vej ved indkørslen til skoven ligger Villa Vendle, hvor dengang Aage og Johanne Steffensen boede. Aage Steffensen beklædte en overordnet stilling i politiet og var en god ven af min fader, departementschef i Undervisningsministeriet Aage I. Tang Barfod (1878-1956). Far besøgte Steffensens i Tisvilde og det var der han traf mor. 1915 blev de gift og 1917 købte de grunden på Hegnsvej (nu Hegnsvej nr. 13) af gårdejer Hans Pøter Olsen, somejede megen jord.

På den erhvervede grund byggede far et toetagers muret hus efter egne tegninger. Der benyttedes lokale håndværkere og huset stod færdigt i foråret 1918 og blev første gang taget i besiddelse i sommerferien

Det nybyggede hus 1918.

1918, hvor jeg var med som spæd. Udgiften til grund + bygning af hus har jeg fået oplyst til 6000 kr.

I 1919 begyndte vor nabo grosserer Jørgen Freisleben at bygge en garage lige ved vort skel. Min mor, som kom ud til Tisvilde uden far, blev meget ophidset over dette - hun vidste, at biler var noget, der lugtede og larmede. Hun kunne være ret impulsiv, fik arbejderne til at standse byggeriet og satte sig i forbindelse med far for at få ham til at gribe ind.

Resultatet blev, at vi fik lov til at købe den stimmel jord, på hvilken den påbegyndte garage lå, og da far ikke så sig i stand til at skaffe pengene på anden

måde, lånte han beløbet af sin søster skolebestyrerinde Anna Tang Barfod - der som en selvfølgelig ting altid beboede et gæsteværelse, der blev indrettet i det gæstehus som blev resultatet af den påtænkte garage.

Foruden købesummen fik Freisleben »bøndret« hos os gennem en låge, der blev bygget i hegnet mellem vore grunde. Det var svært at finde vand, og vi havde fået gravet en udmærket bønd med godt vandmen den måtte graves 36 alen dyb.

Gæstehuset kom til at indeholde et lille hyggeligt rum med kamin og vinduesfag til tre sider. I sydenden af huset indrettedes et kombineret værksted og vaskehus med gruekedel. Fars store hobby var snedkeri og hver formiddag i mine drenges års ferier husker jeg ham i værkstedet, hvor han lavede møbler, spejle og rammer - helst med udskæringer. Han havde en meget fin stilsans, tegnede fortræffeligt og havde et glimrende håndelag.

Det nævnte gæsteværelse, »Den røde stue«, blev forsynet med bord med klap, skab med håndvask og bogreoler og skabe. Det, og det egentlige beboelseshus, bærer stadig præg af hans snedkerarbejde.

Huset i Tisvilde blev oprindeligt kun brugt i sommerferien, hvilket var det sædvanlige på det tidspunkt. Hvad jeg nu skriver, må i begyndelsen være en blanding af, hvad jeg mener at kunne huske og hvad jeg har fået fortalt så mange gange, at jeg tror jeg har oplevet det.

Det var en affære at rejse til Tisvilde. Toget gik kun til Helsingør. Fra Helsingør kørte dagvognen - en stor fladvogn, overdækket som en prærievogn med klæde og med langbænke langs siderne. Der sad vi så og lod os skumple i hestekøretøj et over Laugø og Orby. Vor omsorgsfulde moder fik det altid arrangeret således, at min to år ældre bror og jeg kom til at sidde længst bagude, så vi kunne kigge gennem den trekantede åbning i presenningen, mens resten af vognen lå i mørke. Vi var iklædt kapper med hætte, som mor havde fået omsyet af tykt Holmens klæde, stammende fra min morfars uni formsfrakker - han var kommandør i Marinen. '

Far havde i reglen sin cykel med toget og kørte bag dagvognen. Bagagen var sendt i forvejen med fragtmænd. Senere hen kørte vi frem og tilbage til Tisvildehuset i Comeliussens store 7-personers bil. Jeg ser for mig de to store kurvekufferter, der snørredes fast på den store bagageklap og siden de andre kufferter ovenpå og bylterne inden i vognen.

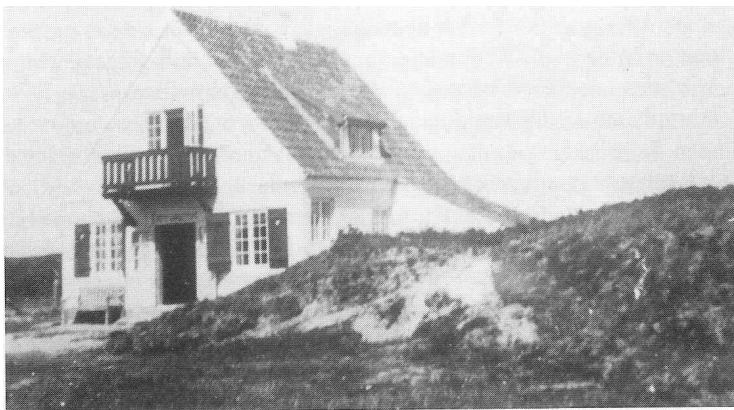
Mor boede med os drenge i Tisvilde i et par måneder om sommeren, da vi var små - og i hele skoleferien senere. Far klarede sig alene i byen, mens vores pige var hos os i Tisvilde, men hver lørdag aften kørte han på cykel fra Hillerød - til Tisvilde, hvor han ankom ved 7-8 tiden om aftenen (man arbejdede længe om lørdagen dengang) - og hvis det var godt vejr, modtog vi ham med udendørs aftensmad ved et fast træbord, som han tillige med en træbænk havde stillet op på husets køkkenside op langs flyvesandsklitten, som vi kaldte »Volden«. Køkkendøren var en halvdør, altså delt.

Huset havde en opholdsstue med trappe op til de to soveværelser ovenpå, hvor

far havde lavet alkovert og møbler i Louis Seize stil. Fra køkkenet førte en dør ind til et usselt pigeværelse, ca. 2 x 3 m, efterhånden meget mørkt på grund af en kraftig hasselbusk udenfor. Tjenestepiger var en selvfølge dengang, og de vekslende piger ridsede deres navne i en af de små ruder. En tredje dør førte ind til »Huggehuset«, som lå et trappetrin ned, og hvor dels optændingsbrænde, dels madvarer opbevarede.

I køkkengulvet var der en lem, som førte ned til en lille kælder, hvor madvarer gemte sig under fluenet. Man kunne ikke stå oprejst i denne kælder og trappen demed var ubehagelig, men mor elskede den og foer adræt op og ned, selv da hun blev gammel. Hvis det blev meget varmt i vejret, anvendtes brønden som opbevaringssted for madvarer. De blev anbragt i spanden og forsigtigt hejst ned i sikker afstand fra vandoverfladen. Jeg husker dog engang da en ubetænksom sjæl, der skulle hente vand, lod spanden rutsche ned - og stegen, der havde ligget i spanden blev demede. Vor kære nabo, murer Pedersen fik den dog fisket op med en krog på en snor. Da rødgrøden engang gik samme vej, kunne den ikke reddes.

I min barndom var der lopper hver sommer i Tisvilde. Det var altid min bror og mig, der blev bidt, og det gav urolig søvn og om morgenen sad vi i natskjorter og kradsede os. En morgen gik loppejagten ind! Mor hældte vand i et vandfad, der blev anbragt strategisk rigtigt på et natbord. De hvide natskjorter med den smalle røde maskinbroderede kant blev forsigtigt trukket af den lille forkradsede krop med de røde loppestik, og skjorten blev rystet over lagenet. Ofte dryssede et lille sort punkt ned i sengen, og så gik mor behændigt igang og jog loppen i, zig-zag-hop hen mod vandfadet, hvor den i sit sidste spring endte sprællende midt i vandets ringe og led en forsmædelig druknedød. Det var kun et par eller tre lopper, der plagede os hvert år, og når de var fundet og druknet i løbet af en eller flere jagtdage, holdt pinen op. Men efter nogle års forløb forsvandt lopperne. Man sagde, at der havde været loppepest, hvorde alle var døde af diarrhoe.

Den sydvendte facade med »Volden».

Køkkensiden og brønden.

Husførelsen gik i faste rammer. De handlende - mælkeemand, bager og slagter - kørte rundt med deres varer i hestevogne. Jeg husker den lille hvide slagtervogn, hvis bagende kunne åbnes, så en klap dannede bord og en klap halvtag, og slagteren, der stod med sit engang hvide forklæde og skar kød ud. Mælkeemanden kom dagligt, og som små drenge fik vi lov at klatre op og sidde på bukken op til landevæjen, mens mælkedrengen hang grinende bag på vognen eller satte sig oven på taget. Ud gennem vognens låger ragede blanke messinghaner, hvorfra man tappede sødmælk og kæmemælk i de kander, vi kom med. Mælkeemanden hentede mælken om morgenen kl. 5.30 på Orby mejeri - og som større drenge tog vi af og til tidligt om morgenen op på mejeriet og så det arbejde.

Mor stod for indkøbene, der foruden hos de handlendes vogne blev foretaget i butikker i Lejet. Grønhandleren boede i en kælder, en stor og venlig kone. Fisker Gudmandsen havde sin lille fiskebutik »Westa« næsten nede ved de gamle fiskerhuse lidt før stranden. Det var udmærkede ting man fik. Gamle Gudmandsen gik altid i ulden skippetrøje og sort vest og et par sorte tykke bukser, som foldede om hans lille sammensunkne skikkelse - altid samme påklædning - selv den varmeste sommerdag.

Vores tjenestepige klarede det huslige, den daglige rengøring, madlavning og opvask - men min bror og jeg havde også pligter. Hver dag skulle hver af os trække 7 spånede vand op af brønden. Desuden skulle vi 1 gang om ugen tømme lokumspanden, som blev gravet ned omme bag volden på et særligt markeret område - langt væk fra brønden. Vore bekendte abonnere på »WC-Pedersen«, en mager gammel mand med gul-hvidt overskæg, som boede i et lille hus i Tibirke Lunde og som tømte lokummer for sommergæster.

Køkkenaffaldet blev kastet i »Kulen«, en cementeret grube mellem birkene

bag volden, med dobbelt grønmalet trælag. Når kulan var fuld, ca. hvert andet år, blev den tømt af en vognmand.

En gang hver sommer havde vi storvask. Hele familien kom da i sving fra tidlig morgen. Dagen i forvejen var høvlebænken skruet løs og sammen med værktøj fjernet fra værkstedet, og der blev tændt op under gruekedlen. Den dag skulle der trækkes masser af vand op. Vores pige stod med vaskebrættet i en balje på en taburet og gnubbede, så sæbeskummet stod op ad armene. Mor gik og ordnede tøjet - og efter hver vask og skylning med »blånelse«, blev det hængt til tørre på lange snore, der spændtes ud mellem væggen over værkstedet og et redskabsskur - eller lagt på lyngen på volden.

Når det var tørt nok skulle det rulles. Vi havde en stor rulle med trævalser, der med fjedertryk kunne spændes mere eller mindre sammen - og som store drenge var det vores opgave at dreje rullen, mens mor stoppede i. Far hjalp altid med ophængning af tøj til tørre - dingere venligt, men bestemt, af mor.

Brøndvandet smagte herligt - men engang var der en død rotte i spanden. Det grønmaledede træbrøndhus var rådnet nede ved jorden, og rotten var købt gennem et hul og styrtet ned. Hele den sommer kogte vi alt vand til madlavning - »rottevandet« som vi kaldte det - og derpå blev der bygget et muret brøndhus af store sten.

Da jembanen - vistnok 1923 - blev ført til Tisvilde, benyttede vi huset også i påske- og oktoberferie. Denne efterårsferie havde sin særlige stemning med de mørke aftener, stjernerne på himlen, hvor vi kunne udpege stjernebillederne, højtlesning, eller får, der fortalte, mens vi i mørket sad foran pejseilden i den røde stue.

Da vi byggede hus i 1918, var der kun få badehuse på stranden. Der var enkelte private, bl.a. havde professor Krabbe et badehus, som vi i begyndelsen lånte, men ellers stod der ti grønmaledede og nummererede badehuse, som fisker Henriksen lejede ud til de mærkelige byboere, der fandt en fornøjelse i at få vand på kroppen. Mor snakkede ofte med ham, når hun så ham stå ved stranden med overskæg og pibe i munden. Han havde nemlig i sine unge dage været orlogsgast på »Hvidbjørnen«, som førtes af min bedstefar, da han var marineløjtnant, og Henriksen var med på det dramatiske togt i Grønland, da »Hvidbjørnen« blev skuet ned af isen.

Turen til stranden skete i vores barndom oftest til fods - med legevogn til de mindste, men senere gerne på cykel. Soms små badede vi i »Bømevandet«, dvs. til højre for mølen, hvor vandet var smult og der var lavt og sandbund. Der kunne dog ofte være en lidt ufrisk lugt måske fordi fiskerne smed døde fisk og indmød ud i strandkanten, når de, efter at have landet deres fangst om morgenen, rensede fisken. Vi syntes i hvert fald, at vandet var bedre i »Menneskevandet« til venstre for mølen, hvor det hurtigere blev dybt, og så snart vi var store nok og gode til at svømme, badede vi altid her - og svømmede som regel ud til revlen. At ligge og dase i sandet har aldrig interesseret os.

Til tider badede vi fra Brantebjerg eller »Verdens end«, hvor vand og strand

var endnu bedre. Her mødte vi ofte »Bakkefolket«, dvs. dem, der boede i Tibirke Bakker og som cyklede gennem skoven til Brantbjerg-stranden. Vi havde gode venner i Bakkerne med børn på vores alder, som vi legede heligt med - og der var altid store skiver landbød med puddersukker og saftvand nok til, at vi også fik noget efter badet. Jeg tror aldrig, at vi selv havde mad med til stranden.

Vi elskede at trave i skoven - både omsommeren og i småferierne - og kendte alle veje og stier. Far var en fortræffelig fortæller, var meget historisk interesseret og vi var altid underholdt af at høre ham fortælle eller synge viser. Mor var meget interesseret i, at skovturene gav materielt udbytte, så hindbærplukning og kantereljagt var naturlige led i turene.

Tæt ved vores hjem havde min bror og jeg udvalgte klætræer, som vi morede os med i de små afstikkere, som vi foretog alene i skovbrynet. Men vi blev jo også sendt ærinder. Ofte til Christian Hansen, der boede skråt over hovedvejen, når vi kom op ad Hegnsvej. Han var parcellist og hans rare kone gav os æg og grøntsager ved den blåmalede køkkendør. Æg fik vi også fra saddelmageren i Tisvilde By i svinget før kroen. Spændende var det at gå med far til snedker Poulsen, når der skulle købes træ til et forestående arbejde - og allerbedst at komme med i smedien på Godhavn, når noget skulle laves hos den meget tiltalende smedemester, som tilsyneladende havde et fantastisk tag på at vejlede Godhavndrengene i smedehåndværket. Det var en rigtig smedie, hvor gnisterne flog fra essen, hvor en dreng var bælgræder og hvor hammerslagene lød over det glødende jern.

Ellers kom vi sjældent til Tisvilde By - kun en gang hver sommer, når vi skulle klippes. Der var et hvidkalket hus, hvor der i tre felter under vinduerne stod med sort maling: BARBER - FRISØR - CYKLEREPARATØR. Efter at mor første gang havde været der med os, gav hun os altid vores egen kam med, hvilket den kombinerede frisør og cyklereparatør blev meget stødt over.

En sjælden gang var vi hos skrædderen, der også var degn og som boede lige før kastaniealleen ved Sandflugtsmonumentet, som vi altid kaldte »Pyramiden«.

»Kildeblokken« stod under sin spidse tagoverbygning overfor den gamle, nu nedbrændte, Fogedgård, der hvor vejen går af til Vejby. Et par huse ud ad denne vej lå hestelagterens hus. Bagerkusken fortalte os, hvordan hans heste, når de passerede huset, blev vilde i øjnene og i et spring kastede sig over i modsatte vejside og satte i galop, så han af al magt måtte stramme tømmerne, så de ikke løb løbsk. Han sagde at det var fordi de engang havde hørt en hests dødscrik fra slagterens hus.

Som børn var vi til tider nede på Stuebjerregård. Ejeren, der var bamløs, var meget bømekær og han lod os altid se dyrene og hvad vi ellers havde lyst til. Jeg husker, at jeg overværede en griseslagtingmen det var før meget før mit barnehjerte. Da grisen var hængt op i de sammensurrede bagben og den lange kniv stukket i siden af dens hals, hvor blodet fossede ud i en spånd ned over armen på den pige, der piskede i spanden, for at samle fibrinen, mens dyret skreg højt og hvinede - så løb jeg hjem så rask jeg kunne. Og jeg kan stadig fremmane

hele sceneriet og høreskrigene.

Både komfuret og brændeovnen skulle fødes. Far købte brænde i skoven og vi hjalp ham med at save og kløve - det sidste var ligefrem en yndet sport. Det lange græs skulle også slås forår og efterår, og far lærte os som 12-13 årige at bruge le - noget jeg har lært mine drenge og stadig selv gør i Tisvilde.

Middagsmaden spiste vi oftest indendørs, men på stille og solrige aftener, spiste vi dog ude ved det grønne bord langs volden på køkkensiden - men da var det næsten altid kold aftensmad. Om aftenen gik vi ofte til solnedgang på Hotelbakken, eller vi sad på verandaen mod nord-vest, hvorfra der i min tidlige barndom var fri udsigt ned til Hartmanns høje træer på Nordhusvej - så sad vi der og snakkede eller sang Fredmans Epistler til mørket faldt på.

Til føds var det den nærmeste vej til vandet tværs over grundene ned til Nordhusvej, derpå forbi Nordhuset, hvor skovløberens hest, »Vims«, stod og stak sin bløde mule frem gennem et rudeløst staldvindue, så man kunne stryge den over mulen.

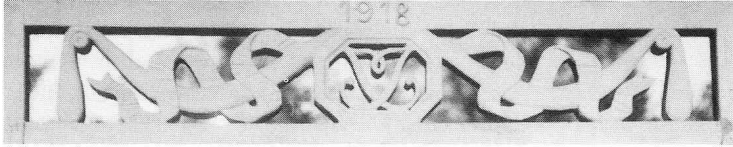
Tiden gik, nye huse blev bygget, også omkring vores hus og en sommer fortalte mor, at overlæge Harpøth's hus »Firkløver«, der lå lige over for vores, den sommer (1934) skulle lejes ud til en familie Malm, som hun kendte lidt til. Der var nogle piger, som hun ville invitere over - det var passende selskab for os. Da vi kendte mors fortvivlede tilbøjelighed til at bringe os sammen med »pæne« bøm fra »pæne« hjem, vrængede vi på forhånd ad disse os ubekendte, men utvivlsomt skrækeligt kedelige pigebørn, som vi skulle trækkes med. Pigene var 15, 18, 20 og 22 år - de to ældste var klart for gamle til os, der var 18 og 16, og det var derfor de to yngste, der blev inviteret over. Min bror og jeg kendte faktisk intet til piger. Vi gik selvfølgelig i drengeskole og havde kun stødt på vore kusiner, men det var jo ikke sådan rigtige piger. Piger var for os noget fjernt, urørligt og æterisk, som vi slet ikke vidste, hvad man skulle gøre med.

De første kontakter var højst formelle. Vi var naturligvis »De's« og sagde »frøken Vibeke« og »frøken Elsebeth« - men efterhånden fandt vi melodien - og blev »Du's«. Vi var betagede og begejstrede. Som oftest spillede vi bridge ved fars klubbord i »Den røde stue«, hvor traktementet bestod af »Patria« (dansk Vermouth) og »Kattetunger« men vi spillede også ivrigt »Tennikoit« på plænen, gik ture og i vandetog kunne dårligt løsrive os. Dette blev indledningen til et livsvarigt venskab mellem vores forældre og pigernes forældre - og i 1944 til ægteskab mellem den yngste af pigerne, Elsebeth, og mig - og det holder endnu efter yderligere 48 år med Tisvildehuset.

I 1956 døde min far, og hans urne blev nedsat i vores gravsted på Tibirke Kirkegård. Det ligger under en stor rødbøg tæt ved kirken med dejlig udsigt over markerne, Ellemøsen og Ramløse. I graven ved siden af lå allerede snedker Poulsen, som far havde haft så megen træsnak med gennem mange år og som han godt kunne lide - det var egentlig en hyggelig tanke. I 1967 døde min mor dagen før sin 83 års fødselsdag ude i Tisvilde, og hun blev begravet fra Tibirke Kirke.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1992

4 generationer har nu glædet sig over Tisvildehuset. Det er nu vore 5 børnebørn, som vi bygger sandlotte og boldbaner med ved stranden og som kurer på halen ned af volden - og vi håber engang at blive gravlagt på Tibirke Kirkegård - det vil altid være et smukt mål for en skovtur.

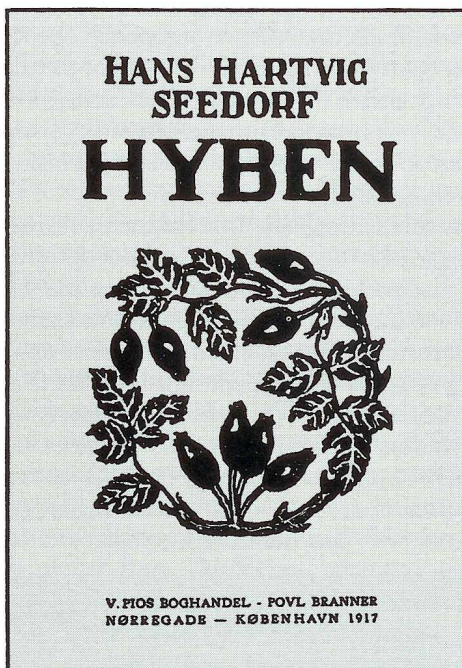

Over hoveddøren er bygherrens billedskærerarbejde bevaret.

Seedorff's Tibirke

Af Peter Heiberg

Ved Klammerhøjen i Tibirke Bakker boede i forsommeren 1916 en ung digter. Han havde lige fået udsendt sin første digtsamling, og havde i en vens sommerhus søgt fred og inspiration til sit næste fremstød. Da han forlod hytten en måned senere, havde han en næsten færdig digtsamling med sig. Den udkom året efter - netop for 75 år siden - med titlen *Hyben*, og kom til at betyde det afgørende gennembrud for digteren, som var Hans Hartvig Seedorff.

Omslaget til første Udgave af »Hyben« 1917, tegnet af Billedhuggeren Arnoff Thomsen.

Da Seedorff 5 år senere efter yderligere et par digtsamlinger og en jordomrejse ønskede ro til og nye vækstbetingelser for at komme videre kunstnerisk, faldt valget næppe helt tilfældigt på Tibirke Bakker. I 1921 lejede han sig nygift med Karen Else - Spindevinde kaldet - ind i et forhenværende landarbejderhus i Bakkerne. Året efter var han i stand til at købe huset. Dette hus og det omgivende landskab blev rammen om hans liv og skaben de næste 35 år.

I den følgende strofe fra digtet *Mit hus* (først offentliggjort i Illustreret Tidende

Vejby-Tibirke Årbog 1992

3-12-1922) fornemmes den umiddelbare glæde, som flytningen har beredt ham:

Vi valgte et Hus ved Alfarvej
og kaldte det Hus for vort Hjem.
Og dybt af den Jord, hvor intet var
vi trylled en Verden frem.
Blomsterbørn myldred af Markens Sand,
Fugle foer fra og til.
Og Blæsten fyldte vort Foraarsind
med hundrede Harpers Spil.

Da den første begejstring for det nye hjem havde lagt sig, viste det sig dog, at Seedorff for en periode havde svært ved at skrive. Dels havde han under jordomrejsen fået malaria, som år efter tærede meget på hans kræfter, dels havde de første bøger gjort ham så populær, at han uafsladeligt blev forstyrret af forbipasserende beundrere. Det endte med at Spindevinde tog affære. Hun satte nemlig et skilt op ved huset, hvorpå der stod: *Digteren kan ikke beses!*

De år hvor Seedorff havde en digtepause blev bl.a. brugt til at rejse. Fra rejserne kom der kronikker, noveller og bøger. Således *To i en kuffert* (1928) fra en tur til Ceylon og *To Tredje, Eldorado* (1929) fra New York, Panama og Ecuador. Som Seedorff skriver et sted, så blev Godhavn Trinbræt i disse år porten til den store verden.

Med digtsamlingen *I Dagningen* (1927) er Seedorff tilbage som digter. Det er tydeligt, at han har været gennem en krise. De seks år i Tibirke, rejserne - og ikke mindst mødet med to digtere i Tibirke: Johs. V. Jensen og Ludvig Holstein, har modnet ham. Disse ting satte ham i stand til at skabe en stribe digte, som viser, at han nu trives i og inspireres af den omliggende sjællandske natur. Digte som *Skoven* og *På Tibirke Kirkegaard* fra denne digtsamling viser dette til fulde.

I 1927 udgiver Grundejer- og Turistforeningen *Tisvilde-Bogen*, hvortil Seedorff skriver en topografisk-historisk tekst så flot, så man kunne ønske sig, at lige så smukt skrivende tekstforfattere blev anvendt til at skrive turistførere i dag. Den udsendtes i en anden udgave i 1930.

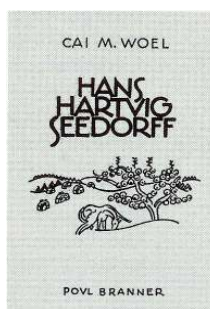
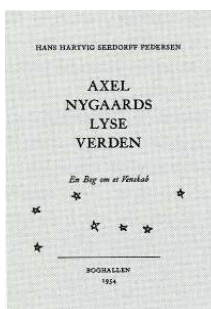
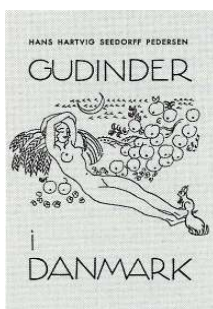
Næste udspil fra Seedorff, som har Tibirke som udgangspunkt, findes i *Gudinder i Danmark* (1934 - 2. udg. i 1943 med digtet *Mit Hus* tilføjet). Denne bog er en sproglig lystvandring i Tibirke Bakker. Her beskrives hylden, så den kan ses og duftes. Her kan man møde grævlingen lige inden, den går i hi. Men stærkest står skildringen af sandflugten i *Havtyren i Tibirke* og vandreturen ved juletid fra Tibirke til det julepyntede Tisvilde i *Korte Dage*. Flere af teksterne blev senere bragt i Politikens Magasin med store farvelagte tegninger af Axel Nygaard. Dette er en bog, som stadig fortjener at blive læst.

Med tegneren Axel Nygaard udviklede der sig fra et kort besøg i 1930 et usædvanligt venskab. Det blev et fællesskab, som deltes af og udvikledes til glæde for alle tre i Tibirke-hjemmet og på de lange rejser.

Skolekammeraterne, digteren Jørgen Voeler og Hans Hartvig Seedorff i haven hos Voelers på Niels W. Gadesvej 5, Århus. Malt 1911 af Esther Göthe. Jørgen Voeler, Esther Göthe og Karen Else Seedorff var søskende.

Tilhører Vejby-Tibirke Selskabet.

Seedorff, Ejnar Dyggve og rigsantikvar Johs. Brøndsted på pladsen foran Tibirke kirke en januar-dag i 1955, hvor de diskuterede Dyggves (nu forkastede) teori om et helligt Vi ved Kirken.

Dette enestående venskab, menneskeligt som kunstnerisk, er meget smukt beskrevet i *Axel Nygaards lyse Verden* (1954). I denne bog giver Seedorff foruden portrættet af Nygaard også i glimt, hvordan livet levedes i Bjørnebo. Desuden er bogen overdådigt og vidunderligt illustreret med et udvalg af Nygaards *vejr-billeder* som i årtier smykkede Politikens *Dag til dag-rubrik*. Mange af disse vejr-billeder hentede motiver fra Tibirkes nærmeste omegn.

Med besættelsen 1940-45 var det slut med de store udlandsrejser en ekspedition til Ceylon måtte ved starten af Verdenskrigen opgives. Under Besættelsen bliver der ved siden af en række digte, som får stor moralsk betydning (digte som: *Der rider en Konge* og *Fem vilde Svaner*) tid til at skrive om det meget nære, naturoplevelserne fra *Aaret i Tibirke*. I tre små bøger er der for hver måned i årene 1941, 1942 og 1944 små naturskitser, der handler om dyrene og vegetationen i Tibirke Bakker.

Seedorff isolerede sig ikke i sit elfenbenstårn, men tog, når der var spørgsmål og emner, som havde hans interesse del i den lokale debat. I en periode arbejdede han uden held på at få delt Vejby-Tibirke sogn, fordi han syntes at Tisvilde-Tibirke blev forfordelt frem for Vejby. Seedorff søgte også at skabe interesse for at Fogedgården indrettedes til et museum. Mere held havde

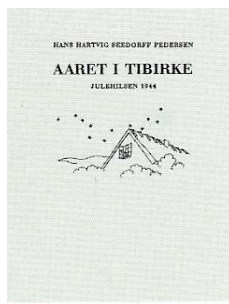
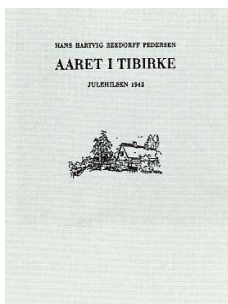
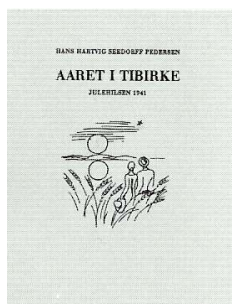
Vejby-Tibirke Årbog 1992

han i 1939 efter en lang polemik med at få Tibirke kirkes smukke og gamle altertavle tilbage fra Nationalmuseets støvede magasiner.

Efter besættelsen genoptages rejserne. Ceylon-projektet realiseres og resulterer i en meget populær bog *Ceylon - vort tabte Paradis* i 1950 (sidst udgivet i 1972). Ellers er det arbejde i og for Danmarks Radio, der tager Seedorff's tid fra 40'erne frem til omkring 1960.

Fra midten af 50'erne er der med mellemrum rygter fremme om at Seedorff vil forlade Tibirke (bl.a. i BT23.1.1954). Han dementerer og forsikrer, at han vil dø i sin stærekasse. I 1956 skriver han til Nordsjællands Banks 50 års jubilæumsskrift *En Banks Virke* prosastykket: *Mit Stykke Sjælland*. Denne tekst kan, set i bakspejlet, ses som Seedorffs litterære boopgørelse før den endelige beslutning træffes om at bryde op. Fra begyndelsen af 1958 fik Seedorff tildelt æresboligen i Bakkehuset på Frederiksberg. Han valgte at flytte derind selv, og boede der til han som 93 årig døde d. 19. januar 1986. Spindevinde levede videre alene i huset frem til sin død i 1979.

Den 12. august 1992 er det 100 år siden at Hans Hartvig Seedorff fødtes - godt en tredjedel af sit lange liv boede han i Tibirke Bakker. Han oplevede og digtede sammen med Johs. V Jensen og Ludvig Holstein dette landskab ind i dansk litteratur, så det i dag står som en litteraturens pendant til malernes Skagen.

Vejby-Tibirke Årbog 1992

Noter

Det hus Seedorff i 1916 lånte af vennen og advokaten Ejvind Møller ligger stærkt ombygget Klammerhøj 7 og Seedorff's hus *Bjørnebo* ligger Langs Diget 3. Begge huse er beskrevet i Thorkel Dahls *Huse i Tibirke Bakker* (1989), s. 55-56 og 72-73.

Karen Else Seedorff's søster Minna Holch giver i *Vejby-Tibirke Selskabets årbog* 1986 (s. 30-57) en meget fin skildring af hjemmet og personkredsen omkring Seedorff-parret.

Om Seedorff's forfatterskab skrev Cai M. Woel en udmærket indføring. Opdatering og en god samlet vurdering findes i *Dansk biografisk Leksikon* (1923) bd. 13, s. 305-306.
Øvrige ikke omtalte Seedorff-arbejder:

Parnassius apollo og *Aptura iris* i *Tibirke Bakker* (Flora og fauna, årg. 51, 1945, s. 39-40).

Undren er alt (1956) en slags religiøs bekendelse, fremkaldt en stille time i Tibirke Kirke.

Tibirke og Tisvilde - sandflugtens og hegnets eventyrverden (Vejby-Tibirke Journalen, 1960 s. 5-7).

